

AL. MITRU

FLORILE ACELEI PRIMĂVERI

EDITURA ION CREANGĂ

AL. MITRU

FLORILE ACELEI PRIMĂVERI

EDITURA ION CREANGĂ, BUCUREŞTI, 1977

Dragi cititori,

Într-o însorită zi de la începutul toamnei anului trecut, am primit o scrisoare. Pionierii din cercul de istorie al unei școli mă rugau să-i vizitez.

Școala se găsea într-una dintre cele mai frumoase și îmbelșugate comune de pe valea Neajlovului.

Copiii mi-au arătat întîi satul, construcțiile noi, crescătoriile de animale și păsări, pădurea, rîul, cîmpia înconjurătoare.

Aceasta din urmă se întinde, într-o latură a satului, molatecă și dezmierdată de-un braț al rîului. Neajlovul o ia întîi către pădure. Apoi spre sat. Ca și cum ar dori să se apropie de poalele pădurii, dar regretînd că se depărtează de sat. Șovăie. Se alintă și sărută cu buzele-i răcoroase și umede întreaga întindere a cîmpiei de catifea verde. Cîrduri de gîște și rațe albe ca laptele sau ușor tărcate hălăduiesc pe țarini.

De departe, răzbăteau, prin limpezimea aerului, torsul combinelor ieșite la recoltatul florii soarelui, al tractoarelor ce trăgeau după ele plugurile pentru arătura de toamnă și glasurile vesele ale fetelor care adunau din vii, în coșurile de răchită, ciorchinii negri, de ananas, sau ruginiți, de tămîioasă.

A urmat vizita la școală unde, între celelalte numeroase și rodnice activități, un loc deosebit îl ocupă aceea a cercului de istorie.

Membrii cercului mi-au destăinuit, cu acest prilej, că au luat o importantă inițiativă. Peste cîteva luni se împlineau șaptezeci de ani de la răscoalele țărănești din anul 1907. În comuna lor — pe cît li se povestise de către părinți sau bunici — ca și în majoritatea celorlalte sate ale țării, avuseseră loc mari frămîntări care au rămas adînc săpate în amintirea oamenilor. Și dorința copiilor era aceea de a reconstitui — sub îndrumarea învățătorilor și profesorilor — cele mai semnificative evenimente petrecute în acel asfințit de iarnă și început de primăvară ale anului 1907, adunînd,

în acest scop, mărturiile bătrînilor satului, cercetînd tot ce se mai putea găsi, după atîția ani, ca documente, scrisori, vechi însemnări sau chiar obiecte. Îmi solicitau, totodată, ajutorul în vederea coordonării informațiilor primite și, dacă ar fi fost posibil, publicarea acestora sub forma unei povestiri unitare.

Ideea m-a cucerit și le-am făgăduit membrilor cercului de istorie întreg concursul, în cazul cînd inițiativa va fi încununată de succes.

Și iată că membrii cercului de istorie mi-au încredințat paginile pe care ei au consemnat mărturiile celor care au participat la răscoalele din 1907, în satul lor, precum și celelalte materiale adunate.

Astfel s-a născut povestirea de față, păstrînd, în esență, cea mai autentică realitate (devenită, ce e drept, în memoria oamenilor, odată cu scurgerea timpului, pe-alocuri, legendă). Desigur, din diverse considerente, din anumite necesități literare, am adus unele modificări privind, de pildă, denumirea personajelor, selectarea episoadelor, introducerea unor elemente posibile în acțiune, spre a evidenția semnificația majoră a acestui eveniment istoric, prin ceea ce a avut specific în ansamblul său.

Am scris astfel această povestire ca un elogiu postum adus tuturor eroilor răscoalelor țărănești din acel cutremurător an de durere și jertfă, dar și de neostoită speranță — 1907.

București, ianuarie 1977

Al. Mitru

LA „EXPOZIŢIA GENERALĂ ROMÂNĂ"

În duminica aceea, neobişnuit de fierbinte, de şaisprezece iunie 1906 — cînd se începe povestirea noastră — cine s-ar fi uitat cu atenţie ar fi putut vedea, prin mijlocul mulţimii pestriţe şi gălăgioase care se revărsa spre Dealul Filaretului, împinşi încoa şi încolo, rătăciţi şi dezorientaţi, şi trei băieţi de la ţară. Unul dintre aceştia, pe nume Vasile, foarte slab, palid şi cu o figură parcă bolnăvicioasă, mergea puţin în urmă, lăsîndu-i înainte pe ceilalţi doi: Ilie, înalt, ciolănos şi cu părul bălan, şi Ionică, mai mărunt, negricios şi cu ochii nespus de vii.

Tustrei se strecurau însă, intimidaţi şi tăcuţi, lăsîndu-se înghionţiţi, fireşte, fără voie, de tîrgoveţii ce se grăbeau spre „panaramă" — aşa cum numeau ei, mai în glumă, mai în batjocură, „marea expoziţie" ce se deschisese oficial numai cu-o săptămînă înainte.

— Să vedem şi noi, fraţilor, „panarama", zise mărunţelul Ionică dîndu-i cu cotul ciolănosului Ilie, care-i păşea în dreapta.

Vorbise încet ca să nu fie auzit de trecători.

Se zvonise, de altfel, că tot oraşul fusese împînzit cu iscoade ale poliţiei, lucru despre care gazda lor îi şi prevenise la plecare:

— Băgaţi bine de seamă şi păziţi-vă gura pe unde treceţi.

Lucrul nici nu era de mirare. „Expoziţia generală română" fusese organizată cu prilejul împlinirii a patru decenii de „glori-

oasă“ domnie a celui dintîi rege, Carol. Și-atît locuitorii țării, cît mai ales vizitatorii străini trebuiau să fie convinși că, în urma acestei „preaînțelepte“ domnii, o fericire fără seamăn se înstăpînise pretutindeni, în sate și orașe.

Discursuri răsunătoare fuseseră ținute în acest scop de simbriașii regatului în Capitală și în alte orașe. Ziarele erau pline cu elogii, care de care mai ditirambice și mai lingușitoare adresate atît regelui, cît și guvernului său condus de unul dintre cei mai bogați oameni din România, poreclit tocmai de aceea „nababul“*. Sub directa îndrumare a acestuia se alcătuise, de-altminteri, expoziția. Și, tot din porunca lui, se puseseră în oraș panouri enorme și afișe, prin care era lăudată domnia regelui Carol. La drept vorbind, panourile și afișele mai aveau și un alt rost. Acela de a acoperi cu ele pecinginea străzilor, casele coșcovite ori gardurile pe cale să se dărîme.

Pentru întocmirea acestei grandioase expoziții, fosta cîmpie a Filaretului — unde în timpul revoluției de la 1848, cu exact cincizeci și opt de ani înainte, Nicolae Bălcescu, în fața mîndrei statui a Libertății, atunci anume ridicată, vorbise mulțimii înflăcărate despre drepturile ei legitime — fusese transformată într-un parc, căruia i se dăduse numele trufașului rege. „Cîmpul libertății“ — așa cum, cu atîta entuziasm, i se spusese în timpul revoluției — se chema acum, „Parcul Carol“** pentru a satisface vanitatea stăpînului țării.

Sume uriașe, din bugetul sărman al țării, se cheltuiseră în scopul de a se da o cît mai mare splendoare acestei expoziții către care se îndreptau în duminica aceea valurile de oameni, aducînd cu ele, ca într-un șuvoi, și pe cei trei băieți.

Tot spre intrarea expoziției goneau echipaje luxoase, purtînd pe pernele moi persoane sus-puse, domni eleganți, cucoane și copii care de care mai gătiți. Tropotul cailor ridica în sus nori

* Termen prin care se înțeleg ori un prinț oriental, ori un guvernator fabulos de bogat din vechea Indie.
** Astăzi „Parcul libertății“.

cenușii de praf, ce înecau gîtlejurile și înțepau nările. Vizitii răcneau:

— La o parte!... La o parte!...

Mulțimea se înghesuia într-o latură, protestînd, dar fără prea mult curaj, trăsurile treceau și totul reintra în normal pînă cînd alte echipaje, la fel de luxoase, se iveau și turburarea de moment se relua de la capăt.

Doi sergenți înarmați, în ținută de paradă, și un ofițer țanțoș străjuiesc intrarea la expoziție.

— Hei, voi de colo! îi apostrofează pe cei trei băieți ofițerul. Cine v-a îngăduit?...

Numai că, în timpul cît ofițerul, în poziție de drepți, salută, după „reglement", pe un superior de-al său, sergentul alături de care se află băieții îi face pe tustrei scăpați. Ei se grăbesc printre copaci, ajung în fața lacului pe unde în cursul serii vor trece bărcile luminate de lampioane ca la Veneția, trec și prin fața unei grote unde se înalță o statuie uriașă și încep să cutreiere pavilion după pavilion.

Așa ceva nu le mai fusese dat să vadă și nici nu-și închipuiseră că vor ajunge să privească vreodată.

Fete de o frumusețe răpitoare, îmbrăcate în strălucitoare costume naționale țesute cu fir, din toate regiunile țării, prezintă exponatele. Pînzeturi, covoare, obiecte țărănești, cofe, linguri, unelte de tot felul ale românului, lucrate cu migală și artă, mostre din toate felurile de produse, agricole și industriale, și mai ales fotografii. Între altele, fotografii înfățișînd case și ogrăzi pitorești, pătule încărcate cu grîne și porumb, grajduri pline pînă la refuz cu vite de soi și cai de rasă, saivane gemînd de oi și cîte alte minunății ale lumii.

— Măi, unde-or fi găsit case de-astea învelite cu olane la țară? șopti Ionică, mărunțelul, cu ochii vii și obrazul ușor smolit, că pe la noi, din cele cîteva sute de locuințe pe care le-avem, eu nu știu să fie mai mult de două învelite cu tablă...

— Ba mai sînt și două cu șindrilă, adăugă în batjocură și ciolănosul Ilie, dîndu-și nedumerit cu degetele făcute pieptene prin ciuful zburlit de păr bălai. Dar încolo — toate acoperite numai cu trestie, cu coceni sau cu paie...

Mulțimea se tălăzuia, se mira, comenta.

— Nici nu știam că avem la țară oameni atît de îndestulați! spune un „domn" îmbrăcat într-o redingotă lungă, cu vestă și cu guler tare, care, deși căldura devine din ce în ce mai înăbușitoare, nu-și scoate nici o clipă „țilindrul" înalt de pe cap. Se vede limpede că este un important funcționar de stat.

— Îndestulați? Să mori de rîs... sau de plîns... nu alta, mormăie un bărbat aflat prin apropiere, potrivindu-și pe umeri haina ponosită. La expoziție și în fotografii sînt bieții țărani fericiți...

Țilindratul îl aude. Se uită spre el chiondorîș, dar nu consideră de demnitatea lui să-l ia la trei-păzește. Continuă să vorbească tare, călăuzind un cîrd de cuconițe vesele care îl însoțesc:

— Priviți fotografia aceasta!

— A, este luată de la una dintre cele nouăzeci și nouă de moșii ale lui Cantacuzino, nababul! ciripește o cuconiță.

— Președintele Consiliului de miniștri și președintele partidului nostru conservator, o corectează solemn țilindratul.

— Ce moșie!... Ce scrie aici? Tehnică... gîngurește altă doamnă, elegantă, dar care se vede a nu fi călcat prea mult pe la școală.

— Moșia este o adevărată uzină agricolă... citește alta. Sute de perechi de boi, sute de vaci, mii de oi și porci, pluguri cu aburi a cîte unsprezece brazde trase prin cabluri de oțel, moară cu turbine franceze, adăpători automate, fîntîni arteziene, bazine, țțț!

Domnul plescăie admirativ din limbă.

Într-o fotografie, un grup de lăutari în costume pitorești și o horă țărănească plină de voioșie. Chipuri de țărani, rumene și mulțumite. Ba și un cap expresiv de țigan, cu o pălărie largă, bătută în paiete, pe cap, rîzînd cu toți dinții lui albi ca un șirag de mărgele.

— Imaginea este tot de-acolo? întreabă, încîntată, întîia cuconiță.

— Vezi bine, îi răspunse domnul. Acestea sînt avantajele marilor moșii prin care satul românesc se înalță, concurînd Apusul.

Cei trei băieți ascultă, întorcîndu-și capetele de la fotografii la grupul ce le comentează.

Deodată, Ilie, ciolănosul, tresare.

Indignarea l-a cuprins. A uitat recomandările gazdei făcute la plecare.

— Oamenii aceștia nu sînt din satul nostru!

— Vezi bine că nu! Asta-i minciună! exclamă și Ionică, negriciosul.

— Noi sîntem din satul naba... președintelui Consiliului... și pe-acolo nici pomeneală de-așa ceva... completează palidul Vasile, cu glasul lui slab.

— Ce spun? Ce spun?

— Va să zică, excelența sa domnul președinte al Consiliului minte, înșeală, se necăjește înaltul funcționar. Și ia te uită cine vorbește... niște țîngăi de la țară, care pretind a fi din satul proprietate a domnului președinte...

— Sîntem! o țin morțiș cei trei.

— Obrăznicie fără seamăn!

Discuția a mai continuat o vreme — fiindcă băieții nu se lăsau, iar domnul era cum nu se poate mai înfuriat — pînă cînd, ieșit ca din pămînt, s-a ivit lîngă ei un alt bărbat mărunțel, surîzînd unsuros și servil, și cu doi gardieni după el:

— La ordinele dumneavoastră! Ce s-a întîmplat? V-a supărat cineva?

Domnul cu țilindru îi povestește, și mărunțelul, cu gardienii lui, îi înhață de gulerele cămășilor pe cei trei și-i duce la „secție".

Acolo — după ce li se face o percheziție pînă la piele, timp în care polițistul profită de ocazie ca să le tragă la toți trei o serie de pumni zdraveni pe unde se nimerește — începe interogatoriul:

— Cine sînteți? Ce vîrstă aveți? Și cu ce treburi pe-aici? Întîi tu...

— Eu sînt Ionică Dumitraş, mărturiseşte mărunţelul negricios. Am treisprezece ani împliniţi. Şi-am venit să mă înscriu la examenul de admitere în „Şcoala normală pentru învăţătura poporului român“.

— Vrei să înveţi carte şi să te faci învăţător?

— Aşa mă gîndesc.

— Nu-ţi mai plac coarnele plugului şi vrei să te faci cărturar, ai?

— Dacă s-ar putea...

Ochii comisarului se întunecaseră ca vremea înainte de furtună.

— Tu vrei să mă prosteşti pe mine, măi? Examenul se ţine la toamnă, tocmai în sectembre. Şi tu ce cauţi de-acuşilea prin Bucureşti? Ştiai doar că nimeni de la ţară nu are voie să intre în Capitală decît în grup, în frunte cu primarul şi cu ţidulă de la noi. De cînd ai venit?

— De ieri!

— Şi tu cum te numeşti, cîţi ani ai, şi de cînd ai venit?

— Eu mă numesc Vasile Hrişcu, declară băiatul cu figură bolnăvicioasă. Sînt băiat de slujbă la primăria din sat de la noi. Am cincisprezece ani. Şi am venit tot ieri.

— Ai numai cincisprezece ani şi spui că eşti băiat de slujbă la primărie? La voi în sat?

— Da, domnule.

— Vom cerceta!

— Vă rog să cercetaţi.

— Şi tu pentru ce-ai venit?

— Vreau să văd dacă nu m-aş putea înscrie şi eu. Însă la seminar, că alde buna ţine morţiş să mă fac popă.

— Popă, ai? Ai tu mutră de popă?... Şi tu? se îndreptă el spre cel bălan şi ciolănos.

— Pe mine mă cheamă Ilie Dimcea. Am şaisprezece ani împliniţi. Şi-am venit şi eu cu prietenii mei. Să văd expoziţia!

— Venişi şi tu, hai? Şi umblaţi lelea prin expoziţie, aruncînd vorbe rele despre excelenţa sa preşedintele Consiliului de miniştri...

— Ba noi n-am spus decît adevărul! se încontrează Ilie.

O palmă grea, care-i umplu gura de sînge, răsună în „secție".

— Aici o să vă putrezească oasele. Credeți că nu vă știu eu pe voi, ăștia de la țară, cît de-ai dracului sînteți?...

„Secția" era o clădire mică, igrasioasă, sub care se afla un beci, unde erau închiși cei înșfăcați de poliție. O ferestruică a beciului da de-a dreptul în stradă. Și printre gratiile ei se vedeau capetele zburlite și cu ochii holbați ai celor închiși. În zilele acelea, beciul devenise neîncăpător pentru toți cei pe care poliția îi grămădea acolo cu sîrg. Acestora, la sfîrșitul interogatoriului, trebuiau să li se adauge și cei trei feciori de țărani, urmînd ca și ei să rămînă la beci pînă după terminarea cercetărilor. Noroc că, în minutele acelea, în fața secției se opri o trăsură. Din ea se coborî, val-vîrtej și plîngînd cu lacrimi cît pumnul, o cucoană.

— Sînt fiica generalului... (băieții nu îi înțeleseră numele). Și mi-am pierdut băiatul... băiețelul meu... în mulțimea din expoziție. Vă rog să mi-l căutați... Are cinci ani... și...

— Imediat... imediat... Îl găsim noi, n-aveți nici o grijă... se grăbi comisarul s-o liniștească și se repezi în încăperea de-alături, să-și ia chipiul. Gardianul de strajă se coborîse și el în beci, să ducă o găleată cu apă deținuților. Vasile le făcu celorlalți doi băieți cu ochiul. Și, fără să stea pe gînduri, cu toții se năpustiră afară.

— Unde sînt? Unde-au pierit? mai auziră răcnetele comisarului.

Numai că ei și dăduseră colțul. Fugeau cît îi țineau picioarele, cu pumnii strînși, adunați la piept, cu dinții încleștați, gîfîind.

Ocoliră pe străzi necunoscute. Rătăciră prin piețe. Și-abia tîrziu, cînd începuse să se însereze, ajunseră la gazdă.

Se temeau ca, între timp, comisarul să nu le fi dat de urmă.

La gazdă era liniște. Căruța se afla în curte și caii, deshămați, își ronțăiau liniștit ovăzul.

Băieții îi povestiră gazdei cele întîmplate. Acesta, un ceferist mai vîrstnic, rudă cu tatăl mărunțelului Ionică, pe nume Negară, îi îndemnă să se liniștească. Poliția era prea ocupată în acele zile cu expoziția și n-avea timp să se țină de niște băieți de la țară,

care aruncaseră în mulțime niște cuvinte mai mult sau mai puțin îndrăznețe.

— E drept, continuă Negară, că poliția are ordin să fie cu ochii-n patru, nu numai pe muncitori, ci și pe țărani. Știu ei bine — să nu credeți voi! — cîtă nemulțumire domnește și la țară.

— Este atîta amărăciune la noi în sat, nene Negară, grăi ciolănosul Ilie, că-ți vine să-ți iei lumea-n cap.

— Așa a fost întotdeauna, recunoscu Negară. Și eu m-am născut și am copilărit pe moșia nababului. Apoi țin minte ce muncă și ce mizerie. De la defrișatul pădurii pînă la vîrîtul recoltei în beciul moșierului. Aratul, treieratul, căratul recoltei la șlepuri, la Dunăre, și cîte altele.

— Acum e și mai și, nene Negară, intră în vorbă Vasile care, ca slujbaș al primăriei ce era, cunoștea cel mai bine obligațiile țăranilor. Omul trebuie să scoată și să care apă, să tundă miile de oi ale curții, să tragă la corvezi, să mai îndure pe deasupra și bătaie de la arendaș, administrator, logofeți și vătafi...

— Știu, măi, știu, oftă Negară, în timp ce soția lui pregătea cina. Mirosea plăcut, a fiertură de fasole.

S-a întins masa. Și vorba se țese mai departe, reamintindu-se alte, și alte dureri. Deși plecat la oraș, Negară le cunoaște pe toate. Pelagra de care pier copiii hrăniți cu porumbul muced, ce nu se poate vinde, și pe care li-l împrumută curtea cu dobînzi mari. Și frigul. Și foamea. Mai ales foamea. Și umilințele, batjocura, întunericul în care zac...

— Nu știu cît va mai putea răbda țăranul, zice Negară. Fiindcă s-au scurs nu patruzeci de ani de glorie și bunăstare a poporului, așa cum pretind regele și miniștrii lui, în frunte cu nababul, ci de sărăcie, de rușine și robie.

Băieții nu se mai satură să-l asculte, cuvintele pline de miez ale lui Negară le mergeau la inimă. Dar trebuie să se despartă de el și să se întoarcă acasă, în sat, că și așa zăboviseră prea mult, și-ai lor trebuie că erau îngrijorați. Părăsiră bucătărioara de scînduri, din curte, în care se aflau, înhămară caii și plecară.

CÎNTĂ, MOȘ PĂSTAIE!

Acasă, băieții povestiră în familiile lor cele întîmplate. Oamenii din sat își tîlcuiră faptele și vorbele auzite, îndelung, între ei.

Așa începură să reînvie în conștiința oamenilor legende și întîmplări vechi.

Bărbați viteji și neînduplecați, născuți pe-aceste plaiuri, și-au apărat cu strășnicie vetrele — pe cît se povestește — sub Basarab I, sub Vlad Țepeș (în luptele de pe malul Dunării), sub Mihai Viteazul (în bătălia de la Călugăreni) și sub atîția alți domnitori ce nu se mai țin minte.

Numai că, deși născuți liberi, moșneni, cu timpul au fost iobăgiți de marii boieri. Ca să-și redobîndească drepturile, s-au ridicat adesea. Au pus mîna pe coase și ghioage și au luptat, îndîrjiți, împotriva acelora care-i țineau clăcășiți.

Un strop de lumină l-au avut numai sub Alexandru Ioan Cuza, care i-a eliberat din clăcășie și i-a împroprietărit pe trei categorii: pălmași, mijlocași și fruntași. Pămîntul acesta puțin, primit atunci, și bruma de drepturi le-au apărat țăranii treisprezece ani mai tîrziu, în războiul de Independență, cînd sîngele le-a curs gîrlă în luptă cu turcul.

Dar cum s-a sfîrșit războiul, fără să țină seama de jertfele țăranilor, boierii, cu arendașii, administratorii, logofeții și vătafii lor și-au reluat vechile deprinderi. Cuza nu mai era.

Venise toamna. Ionică, Vasile și Ilie tăiau coceni pe trupul dinspre Măgura al moșiei. Nici unul dintre ei nu putuse pleca la școală. Taxele erau prea mari. Întreținerea grea. Mai amînaseră un an sau doi, nădăjduind în împrejurări mai prielnice. Vîntul foșnea prin foile de porumb, de parcă ar fi vorbit. Mama lui Vasile și bunica lui Ionică se îmbolnăviseră de pelagră („boală națională" — cum răspundea nepăsător administratorul, cînd i se cerea ajutorul — „ce să vă fac?").

Vasile, măcar că era băiat de slujbă la primărie, fusese trimis să ajute la treier. I se prinsese mîna în curea și i se frînsese un deget. Îl durea cumplit. Și, cînd tăia la coceni, mîna i se umfla și degetele i se învinețeau.

Vîntul adusese cu el nori grei, întunecați, burduhoși. Dar nu-i purtă mai departe. Ci, ajuns deasupra satului, încetă să bată și din nori începu să curgă o apă turbure și leșioasă.

Vasile, care nu era îmbrăcat decît în cămașă și un laibăraș subțire — așa cum se găsea cînd îl chemaseră de la primărie — tremura de frig.

— Lasă-l să plece, nea Drîmbă, îl rugă Ionică pe vătaf, nu vezi că e murat pînă la piele? E și bolnav, săracu'! Are și degetul stricat.

— Și cine taie, măi, cocenii? se oțărî la el Drîmbă, privindu-l strîmb cu ochiul puțin șui.

— Tăiem noi... căută să-l îmbuneze bălanul Ilie, căruia-i era milă de i se rupea inima de Vasile, cel mai bun prieten al lui.

— Nu-i totuna, dete Drîmbă din cap. Una e cînd taie doi, și alta e cînd taie trei. Tu vezi-ți de treabă și gata, că nu te-ntreabă nimeni...

Ilie nu mai apucă să scoată o vorbă din gură, că omul de credință al curții îi arătă vîna de bou, pe care o ținea în mînă. Era oprită, după lege, bătaia. Dar cine respecta legea? Cui putea să se plîngă? Jandarmului? Acesta nici măcar nu sufla în fața administratorului. Și de altfel care jandarm — nu numai unul cum era Ghiță Scaiete, dar oricare altul — ar fi putut să li se împotrivească simbriașilor

curții? Ar fi fost și el zburat din sat într-o nimica de ceas, ba s-ar fi putut întîmpla s-o pățească mai rău.

Ilie tăcu, aruncîndu-și ochii din cînd în cînd, cu milă, la Vasile care, prin desișul cenușiu al ploii, se vedea tras la chip și cocîrjat.

— Lasă-l, nene Drîmbă, zău, stărui Ionică. Nu-l vezi, cade din picioare?

În cele din urmă, Drîmbă se înduplecă, fie ce-o fi. Vasile s-a întors acasă, murat și clănțănind ca un cîine bătut.

Îl întinseră pe laviță și se porni pe zăcut. De la ziua maică-si, de Sîntă-Măria-mică și pînă la a lui taică-său, de Sîntu-Ion, ca un făcut, acolo rămase, mistuit de febră, aci cu mințile tefere, aci luînd-o razna.

Ionică și Ilie veneau deseori pe la el. Era frig. Ai lui Hrișcu nu aveau lemne, măcar că pădurile se aflau la o zvîrlitură de băț și plesneau de copaci. Și cu mălaiul stăteau prost. Aduseseră „doftorul" de la spital, că, de, băiatul fusese în slujba primăriei.

— Dați-i jumări de porc și ouă! le recomandase acesta. Să mai prindă putere.

— Da' de unde, păcatelor, să-i dăm? se bătuse mama lui Vasile cu mîna peste gură. Că n-a fost destul cîte avem pe cap, ne-a mai lovit și seceta de-acu' un an.

Vasile uneori aiura. I se părea că e la expoziția din București și președintele Consiliului de miniștri, nababul, venea la el. Nu-l văzuse niciodată pe președintele Consiliului de miniștri. Venise o singură dată în sat, cînd el avea numai vreo nouă ani, dar atunci se întîmplase să i se umfle gîlcii și învățătorul îi spusese să rămînă acasă. Știa că purta barbete și-avea niște sprîncene groase. Așa se înfățișa și-n aiureala lui. Se mîngîia cu-o mînă pe barbete și-l întreba: „Măi, băiete, pe tine te cheamă Vasile sau Puiu? Că așa știu că-ți spune maică-ta. Cum te cheamă de-adevăratelea?"

„Și-așa, și-așa, îi răspundea. Unii-mi zic așa și alții altmintrelea." Vezi că, în febra lui, băiatul se gîndise să-l încurce pe stăpîn, ca să nu-l poată da pe mîna polițistului acela mărunțel care-l înșfăcase, împreună cu Ionică și Ilie, acolo în expoziție.

„I-ai văzut pe ăia din fotografie? Sînt de la voi din sat..."

„Nu sînt, se îmbățoșă deodată Vasile. Ai noștri din sat — vai de viața lor. Numai că nu le-ați pus coarne de boi ca la robi. Încolo..."

„Încolo ce? Zi-i mai departe, hai, zi-i."

„Nici de scăldat în Neajlov n-avem voie, nici să spele femeile la rîu, și nici să pescuim, fără să facem munci... Șase, opt, zece zile pe an."

Nababul îl apucase de gulerul cămășii și-l zgîlțîia. Dar era cînd nababul și cînd jandarmul Scaiete.

„Știi ce-am să vă fac? Am să vă mut satul înapoi unde-a fost. Să vă calce turcii... să vă ardă casele... să vă ia în spăngi".

Vasile știa de la cei bătrîni că satul, odinioară, fusese mai încolo, unde se găsea vadul cel vechi al rîului.

Pe timpuri, cînd năvăleau turcii, aceștia cunoșteau drumul spre vad. Și, ori cînd soseau dinspre Dunăre, ori cînd se întorceau într-acolo, pustiau și ardeau satul. Și-atunci oamenii l-au mutat în locul unde se află astăzi.

Nababul îl strîngea de gît. Vasile simțea că se sufocă.

Se trezi. Maică-sa îl mîngîia pe obraz. Părul, măcar că în odaie nu se făcuse foc de două zile, îi era năclăit pe frunte.

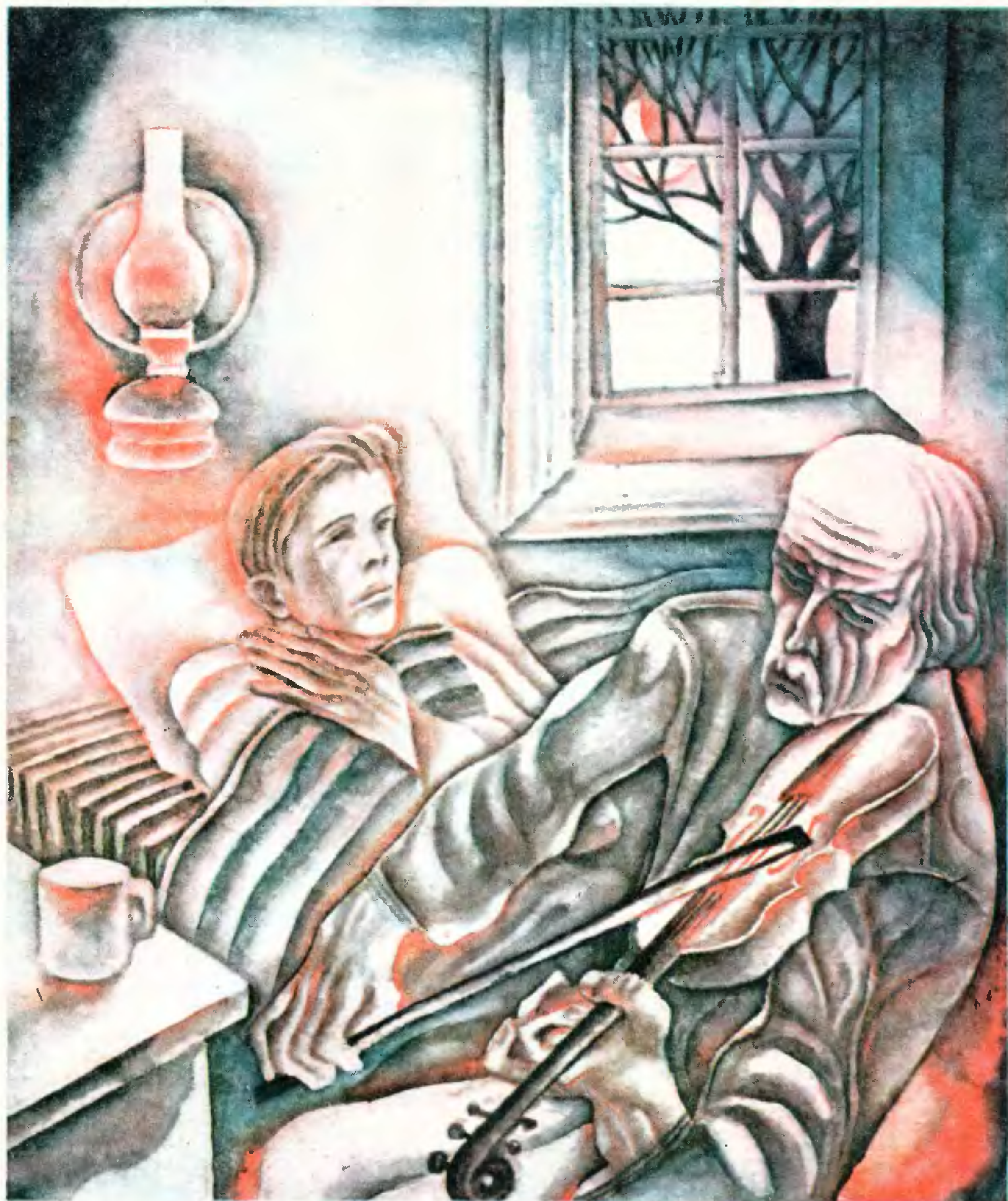
— Ce e cu tine, Puiule?

Lîngă lavița lui îi văzu pe Ionică, pe Ilie și pe bătrînul Grigore Păstaie.

— Moș Păstaie! Ai venit și dumneata? se bucură Vasile.

Păstaie, în tinerețe, fusese argat la curte. În slujbă la fostul administrator. Administratorul avea un băiat căruia îi plăcea să cînte la vioară. Cînd stăpînii lipseau, argatul o ajuta pe slujnica din casă la curățenie, și-așa punea mîna pe vioară. Astfel, numai după ureche, încetul cu încetul, fără nici un fel de profesor, învățase singur să cînte.

Făcuse apoi ce făcuse, se lipsise de toate și, după ani și ani, cumpărase de la un lăutar din satul vecin o vioară veche, pe care acesta n-o mai folosea.

— Am venit să-ți cînt. Că eu nu știu vreun alt leac mai bun la orice durere, în afară de cîntec...

Lăutarului nu-i mai fusese bună vioara, dar bătrînul Păstaie nu avea vreo altă plăcere mai mare decît, în ceasurile de răgaz, să cînte cu ea.

Vasile îl iubea mult pe moș Păstaie și, văzîndu-l, izbuti să zîmbească, măcar că-l durea gîtul și nu-și putea destinde mușchii obrazului.

Păstaie își ridică vioara, o înstrună și, în timp ce-și apropia arcușul de coardele ei, spuse:

— Am venit să-ți cînt. Că eu nu știu vreun alt leac mai bun la orice durere, în afară de cîntec...

Și întîiul sunet, ca un firicel de lumină într-o noapte adîncă și tristă de iarnă, ca un căpșor timid de ghiocel răsărit din zăpadă după o iarnă grea, ori ca o pană, cea mai micuță, de pasăre măiastră, înainte de zbor, țîșni de pe coarda cea mai subțire și încercă să se ridice spre cer. Ce e drept, nu ajunse decît pînă la grinda afumată a tavanului, dar Vasile, fericit, își lăsă înapoi capul pe perna aspră, umplută cu paie, și suspină:

— Cîntă, moș Păstaie, cîntă!

CUȚITUL LA OS

Într-o bună zi, după ce bolise atît, Vasile se simți ceva mai bine. Temperatura îi scăzu. Începu să aibă poftă de mîncare. Firește, pofta nu e destul, trebuie să ai și cu ce s-o astîmperi! Se găsi însă cîte ceva. Împrumută maică-sa de pe la vecini. Băieții, prietenii lui, îi aduseră și ei, ba o îmbucătură de mălai dulce, ba un ou, iar Păstaie se înființă într-o zi chiar cu o bucată rumenită de costiță afumată, primită de la învățătorul din Măgura, la casa căruia dădea și el o mînă de ajutor pe la treburi, încă de la începutul iernii.

Îi mai aduseră și vești. Dar veștile nu se dovedeau la fel de plăcute ca bucata aceea de costiță primită de la învățător.

Iarna se făcea tot mai grea. Ningea neîntrerupt. Bucatele se împuținau. De la Anul nou înainte, femeile începură să umble prin sat, cerînd una de la alta cîte ceva cu împrumut. Ori, împrumuți cînd ai. Dar cînd nici pentru ai tăi nu-ți ajunge, ce faci?

La curte, nici o nădejde. Poarta palatului nu li se deschidea țăranilor.

Strigai și nu-ți răspundea nimeni. Numai cei zece-cincisprezece cîini de rasă daneză, mari, flocoși, cenușii, însă cu boturile negre, lătrau îndîrjit. Erau înșirați pe sîrme de oțel, așa ca să poată veghea curtea în toate direcțiile. Să fi căzut cineva între ei ar fi fost sfîșiat cît ai clipi.

Palatul, în formă de L, se ridica amenințător deasupra rîului. Ai fi putut crede că-i părăsit, dacă pe toate coșurile nu s-ar fi

înălțat un fum gros, semn că înăuntrul lui, în cămin și în sobele de faianță, se făcea foc strașnic.

Locuia pe vremea aceea, la palat, un nepot de-al nababului. Acesta fusese atașat de legație prin mai multe țări europene, dar se ținuse numai de petreceri și se cam făcuse de rîs. Așa încît fusese rechemat și trimis la moșie, pentru un timp.

„Prințul“ venise împreună cu logodnica lui, care nu știa românește decît foarte puțin, fiindcă — așa se spusese personalului — se născuse și crescuse în Franța.

Făcuseră la palat sărbătorile de iarnă și se distrau plimbîndu-se cu sania, ducîndu-se la vînătoare și punînd la cale, din cînd în cînd, diferite petreceri.

Petrecerile aveau loc, însă, oarecum în taină. „Prințului“ i se atrăsese atenția să nu mai dea loc la discuții pe seama lui. Veneau pe înserate cîteva sănii de la conacele vecine. Se aprindeau luminile și nu se mai stingeau decît în zori.

Dimineața palatul părea iar părăsit.

Dacă palatul se înfățișa în felul acesta, în schimb lăcașul administrației, armanul, cu pătulele, saielele, grajdurile, staulele, cocinile, curțile lui de păsări, magaziile în care se depozitau iarna mașinile de semănat, secerat, treierat, ori atelierele de reparații foiau, la fel ca vara, de argați, logofeți, vătafi și personal administrativ.

Toți trebăluiau de zor, iar dacă vreun om din sat îndrăznea să vină pînă aici cu vreun necaz sau vreo rugăminte trebuia să aștepte ceasuri întregi pînă să i se răspundă că „domnul administrator n-are timp să-l primească“.

Așa se întîmplă într-o zi și cu un om din sat, Avrămuț Dănilă. Ai lui isprăviseră mălaiul. Se hrăniseră cu fiertură de rădăcini dezgropate de sub zăpadă și coajă de copaci rîșnită, muiată în apă, făcută cocă și coaptă în spuză. Un copil i se îmbolnăvise soră-si din coptura asta, i se înnegrise fața de parcă-i fusese dată cu cerneală de bozii. Și închisese ochii într-o dimineață, după ce se făcuse ghem de dureri.

Soră-sa îl trimise pe Avrămuț la primărie să vadă ce ajutor i s-ar putea da. Că ea însăși n-avea nici o putere și se temea să nu li se întîmple și celorlalți copii ai ei la fel.

Nu-l găsi decît pe Vasile. Acesta, deși rămăsese tot palid și slab de-l bătea vîntul, își reluase slujba. Mătura, îl servea pe primar. Se repezea la curtea boierului. Gonea și cu calul la județ. Și răspundea la telefon. Așa mai prindea unele vorbe, altele le afla trăgînd prin hîrtii cu ochiul, și cunoștea o mulțime de lucruri ascunse celorlalți.

— Ce zici, Vasile? Ar putea nea Cosma să pună o vorbă bună pe lîngă curte? Să ne dea vreun ajutor?

— De, neică Avrămuț, îi răspunse îngîndurat Vasile. Alde primarul nostru n-are timp de pus vorbe bune pentru alții, că abia are loc să și le pună pentru el. Da' ia încearcă și du-te singur, că n-o fi dracul atît de negru. Mai bine ca dumneata nu știe nimeni să grăiască pentru nevoia ce-o ai.

— Așa e. Mă învățași bine. Am să mă duc de capul meu, și fie ce-o fi!

L-a învățat cum l-a învățat Vasile pe Avrămuț, dar parcă nu l-a învățat prea bine. S-a dus Avrămuț la arman. A așteptat o zi și-o noapte să fie primit. A înghețat o zi și-o noapte în ogradă cu ștergarul ridicat în proțap. Iar cînd i-a fost, în sfîrșit, îngăduit să se înfățișeze administratorului, înghețat bocnă cum era, acesta, după ce i-a ascultat păsul, i-a răspuns că anul n-a fost rău, în sat s-au făcut ceva bucate și să se ducă să ceară de la vecini.

— S-au făcut bucate, dar s-au făcut pe moșie, nu la țărani. Iar unora ca noi, care n-avem pămînt sau avem pămînt puțin nu ne-au fost de-ajuns. Și ne hrănim ca vai de noi...

— Moșia nu dă de pomană...

— Nu cer de pomană, cer împrumut! a gemut Avrămuț. Și mai cer de-acum, pentru la primăvară, pămînt cu 25 de lei falcea*.

Aceasta era marea durere a țăranilor. Încheiau „învoieli" să lucreze o parte din moșie. Țăranul muncea cu boii și plugul lui,

* Falce, falcă de pămînt, în suprafață cam de un hectar și jumătate, sau mai exact 14 322 m^2.

prășea, secera, transporta cerealele, și dacă era secetă — cum fusese aceea cumplită din 1904 — pe spinarea lui cădea paguba. Iar la împărțeală nu lua aproape nimica. Paguba era a lui, în vreme ce cîștigul numai al boierului.

— 25 de lei falcea?! a rîs administratorul, de parcă mușca. Nici mai mult, nici mai puțin! Să fii mulțumit dacă-l vei lua și cu de două ori pe-atîta. Dacă ți-oi da!... Administratorul și-a ridicat în sus degetul și a rostit apăsat: Dacă!... Și, pînă una, alta, șterge-o, că-l chem pe Scaiete să te scoată din ogradă în brînci.

Și i-a făcut semn cu latul palmei să curețe locul.

Avrămuț s-a înnegrit la chip ca nepotu-său cel de-o șchioapă, care închisese ochii.

— Domnule administrator, grăi el, ai auzit dumneata de unii ca alde Stancu Lupu, Zdrelea sau Măruntelu?

— Am auzit! Au colindat ei ce-au colindat prin codrii, au făcut răutăți, dar le-a venit stăpînirea de hac.

Avrămuț l-a privit crunt pe administrator. I-a măsurat din ochi slănina de pe burtă. Și-a îndesat pe cap căciula și-a spus:

— Dar pînă să le vină de hac, au împărțit dreptatea. Și știi de ce s-au ridicat? Pentru că le-ajunsese cuțitul la os. Și să știi că le-a ajuns și unora ca mine la fel.

S-a întors și a plecat.

Administratorului, după ce că avea ochii bulbucați ca de broască, i s-au bulbucat și mai mult:

— Mă amenință? Tu pe mine?! Ai să plătești scump vorbele astea!

— Fie ce-o fi! Da' bine că le-am spus, că tare îmi mai apăsau inima...

Pe drum, Avrămuț s-a întîlnit cu frate-său, Cristiță Dănilă, iar mai încolo s-a găsit cu Vasile, care se întorcea de la primărie, împreună cu cei doi prieteni ai lui, Ionică cel mărunțel și Ilie. Le-a povestit la tuspatru cele pățite. Și Vasile i-a întrebat:

— Știți să tăceți, sau ba?
— Cum să nu știm? Ca pămîntul, a răspuns Cristiță.
— Uite ce s-a întîmplat. A venit o hîrtie la primărie și la post ca să se afle cine sînt aceia care vorbesc prin sate despre „exproprierea marii proprietăți". Să se facă liste de ei.
— Să se facă! rosti, apăsat, Avrămuț. Eu, unu', nu mă dau 'napoi.
— Și ăia de la Vrăbiești au cerut! adăugă Cristiță.
— Păi ce, el, nababu', să aibă atîta mare de pămînt, și noi, puzderie de omenire, să stăpînim doar prafu' de pe tobă?...
Cristiță pufni pe nări. Fața îi era brăzdată și, cu toate că n-avea nici treizeci de ani împliniți, părea un bătrîn de șaizeci.
— Că nouă pămînt nu ne trebuie numai așa, ca să stăpînim pămînt, ci ca s-avem pe ce lucra și să ne cîștigăm pîinea pentru noi și-ai noștri... Dă-mi pămînt să-l lucrez și plătește-mă omenește, și nu mai zic nimic...
— Da' ce spui că se vorbește de expropriere? se interesează Avrămuț.
— Așa se zice c-ar fi cerut socialiștii. Vorbea și nea Negară de una ca asta, își aminti Vasile unele cuvinte ale ceferistului, care încercase atunci, la București, să le spună cîte ceva și despre aceia care, fiind alături de țărani, îi susțineau în lupta lor pentru dreptate.
— Cine-or fi socialiștrii, eu, unul, nu știu! se nedumeri Avrămuț.
— Eh! Sînt și ei tot oameni. Ceva în legătură cu muncitorii...
— Și noi sîntem muncitori!
— Muncitorii de la oraș, încercă să explice Ionică. O să caut să mă duc iar la București. De școală nu mă las. Și să-l întreb pe neica Negară. El se pricepe cel mai bine în de-astea.
Pe uliță, șontîc-șontîc, sprijinindu-se în băț, venea primarul, Pamfile Cosma, tîrîndu-și piciorul beteag prin zăpadă. Văzîndu-i pe cei cinci, fața lui rotundă se mohorî. Se stăpîni însă, se sili să zîmbească și întrebă:
— Ce este, măi, oameni buni, de ce v-ați adunat acolea? Și tu, corcovete, Hrișcule, ai dat zăpada la o parte din fața primăriei?

— Am dat-o! Mă ajutară Ionică şi Ilie.

— Eu zic că mai bine să vă duceți acasă. Faceți focul și stați la căldurică. La noapte se pare că se lasă ger.

Își frecă mîinile învelite în mănuși albe de lînă și plecă rîzînd subțirel, așa cum obișnuia.

*

— Unde și cînd ai auzit că se cere exproprierea marii proprietăți?

Avrămuț tăcea.

— Nu le-ai vorbit tu oamenilor despre asta?

Avrămuț își freca mai departe între degetele noduroase firele castanii ale mustății tunse mărunt cu foarfeca și nu scotea din gură nici un cuvînt.

De două ceasuri îl interogau. Locțiitorul procurorului care făcea ancheta se enervase:

— Ai s-o pățești!

— Mi-au mai spus-o și alții...

Deodată, Dinu Simache, unul din cei chemați la primărie împreună cu alți oameni din sat, își strecură trupul uscat printre lumea adunată acolo și spuse neîntrebat:

— Cică s-ar fi scris despre asta și în „Gazeta țăranului". Cică s-ar cere...

— Ce gazetă? Care gazetă?...

Locțiitorul procurorului devenise neliniștit: „Gazeta țăranului"? Îi mai şoptise cineva la ureche titlul acesta, dar nu-i dăduse atenție. „Cine știe ce foaie rurală neînsemnată o fi..."

— Și tu unde-ai văzut-o? Ai citit-o?

— N-am văzut-o și nici n-am citit-o. Numai am auzit.

— Pe cine?

— Pe niște trecători! Așa o fi auzit și Avrămuț. Nu e bietul om vinovat. Lăsați-l, că e destul de chinuit și-așa.

— Lăsați-l, se auziră și alte voci dintre oamenii adunați acolo.

Locțiitorul de procuror era un tinerel cu nasul ascuțit. Îi era frig. La primărie se făcea totuși economie de lemne. Așa că renunță.

— Gîndiți-vă mai bine la ce v-am spus! îi avertiză pe țărani, uitîndu-se mai ales în ochii lui Avrămuț. Și nu vă țineți de copilării. Expropriere? Făcu un gest urît, care nu se potrivea nici cu funcția pe care-o avea și nici cu instituția pe care-o reprezenta și strigă: Cotul!...

Se urcă în trăsura care-l aștepta afară și plecă.

— Îți mulțumesc, neică Avrămuț, îi spuse Vasile, cînd se despărțiră, că nu m-ai dat de gol.

— Cum era să te dau, măi! rîse întunecat Avrămuț.

Ionică își bătu palmele bucuros:

— Chiar zilele astea o să încerc să mă duc cu sania la București, la neica Negară. El știe multe...

Cu fiecare cuvînt, îi ieșea din gură și cîte un vălătuc de aburi. Zăpada le scînteia sub opinci. Cerul se spuzise, ca în toiul verii, de stele. Se auzea sunetul lin al unei viori. Treceau tocmai pe lîngă bordeiul lui Grigore Păstaie. Nu se zărea nici măcar sclipirea ștearsă a unui opaiț.

— Cîntă pe întuneric, zise Ilie, tropăind pe loc să se mai încălzească.

Vasile se făcuse mai palid. Nu spunea nimic, dar era mai turburat decît toți ceilalți.

— Așa își mai alină și el cîte le are pe suflet, spuse Ionică.

Vioara tăcu. Mai așteptară cîteva clipe, doar-doar bătrînul va reîncepe iar să mîngîie cu arcușul lui fermecat coardele viorii.

Nu se mai auzea nimic. Bătrînul, pesemne, se culcase.

Atunci, Avrămuț începu el să cînte cu glasul înăbușit:

„Hei bordei, bordei sărac,
Nu mai știu ce să mă fac:
Intru-n tine, ies afară,
Gîndurile mă doboară.“

Frate-său, Cristiță, îl urmă:

„Nu-i mălai în căpestere,*
Trupu mi-i fără putere;
Nu sînt lemne, nu e sare,
Iarna cade cu ninsoare
Și-mi aduce supărare."

Cîntecul străvechi, de obidă, îi învălui și pe cei trei băieți. Cîntau acum cu toții, pășind mai departe pe ulița satului:

„Hei, bordei, bordei, micuț,
Vine gerul și-s desculț,
N-am în pungă un bănuț,
C-am muncit o vară-ntreagă,
Sărăcia tot mă leagă
Strîns în lanțuri de oțele,
Priponit cu neagră jele,
Vai de steaua vieții mele!
Hei, bordei, bordei, bordei,
Rău m-apasă anii grei —
Dar-ar s-apuc pe pămînt
Ca să am și eu cuvînt;
Și ciocoii toți să piară,
Că ne-au făcut viață-amară.
Hei, bordei, bordei de lut..."

Gerul se făcea tot mai aprig. Rîul își acoperise oglinda cu o crustă groasă de gheață și pe dedesubtul ei curgea vuind înfundat. Era sfîrșitul lui ianuarie. Curînd urma să vină primăvara. Cîntecul se sfîrșise. Își simțeau obrajii arzînd, ca și cum ar fi fost biciuiți cu flăcări.

Deodată, tăcerea înghețată a nopții fu sfîșiată de un țipăt ce li se înfipse în creieri ca un cuțit.

Rămaseră încremeniți. Dincotro? O femeie tînără, despletită, alerga desculță, cu un copil în brațe.

* Căpistare, albie, covată.

O femeie tînără, despletită, alerga desculță, cu un copil în brațe.

— Ajutor!... Ajutor!...

Era a lui Pandele. Rămăsese văduvă din vară. Bărbatul îi plecase la oraș și-acolo avusese un accident de muncă.

— Doamne, cum de mai poți răbda?

Alergară în întîmpinarea ei.

Își legăna copilașul cu fața înnegrită, ca dată cu cerneală de bozii, și plîngea.

„JELUI-M-AȘ ȘI N-AM CUI..."

Pe la începutul lui februarie, gerul își slăbi pe neașteptate tăria. Rîul își sparse platoșa. Zăpada se muie și apa, în pîraie subțiri, începu să se strecoare în bordeie.

Ionică se zbuciuma întruna. Cum ar face să se înscrie, măcar pentru la anul, la școală?

Lucrau oamenii la pădure. Între ei erau și vreo șase băieți. Veniseră și Ionică, și prietenul lui, Ilie.

— Măi Ilie, zise Ionică, eu, dacă nu mă duc la școală, mai bine mor...

Cerul era înnorat. Parcă făcut din cenușă. Ciorile croncăneau zburînd și bătînd moale din aripi. Și băieții curățau trunchiurile doborîte de crengi.

Puțin mai încolo, Avrămuț își răsucea o țigară. Tutunul negru, prost, era tăiat prea mare și foița nu se lipea. Scosese toată dimineața buturugi din pămînt și era istovit. Se odihnea și profita de ocazie ca să tragă cîteva fumuri. Să-și mai potolească puțin foamea.

La cotul pădurii dinspre rîu, frate-său, Cristiță, se răzimase de trunchiul unui copac și cînta:

„Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș codrului"...

În cîntecul lui era atîta tristețe, că băieții își simțeau inima și mai grea.

— Eu unul, îi mărturisi Ilie lui Ionică, frecîndu-și mîinile să și le mai încălzească, dintr-o dată trebuie să-mi iau orice gînd de-a merge mai departe la școală...

— De ce?

— Păi tu nu știi ce e la noi acasă?

Casa bătrînească a familiei Dimcea, apăsată de timp, începuse să se lase într-o rînă. O sprijiniseră de cîteva ori cu pari, dar nu se mai putea. N-o mai țineau nici parii. Urma să fie dată jos și ridicată din nou. Numai că o treabă ca asta costă bani mulți. Și nu-i poți aduna decît răbdînd, lipsindu-te de toate. Doi sau poate trei ani, pentru ca să ridice casa, ai lui Costache Dimcea urmau să umble cu pîntecele lipit de șira spinării.

— Da, știu, zise Ionică.

Printre copaci se zări un cojocel alb, o basma și o zăvelcă roșie. Era Anica. Zilnic trecea pe la pădure. Și Ilie, cît o vedea, întîmplă-se orice, își lăsa lucrul și fugea după ea.

— Încotro, Anică?

— Trecui devale...

Fata se înroșise. Surîdea. Scoase de sub cojocel o gutuie din cele ținute peste iarnă în groapă cu rumeguș și i-o întinse.

Gutuia era ușor călduță. Ilie o prinse în palme, o ținu așa cîteva clipe și apoi o duse la gură. Mușcă lacom.

— E bună?

— Păi cum?

— De-acu'!... mă duc...

— Ți-e de grabă?

— Să nu ne vadă careva... Mă ceartă maica...

Ilie o conduse pînă ieșiră la drum. Pășeau alături. Opincile li se scufundau în zăpada moale.

— Anică!

— Ce e?

— Nimic. Zisei și eu așa. Îmi place să-ți rostesc numele.

Un iepure speriat, țîșnind din desiș, se dădu peste cap înaintea lor.

Era Anica. Zilnic trecea pe la pădure. Și Ilie, cît o vedea, întîmplă-se orice, își lăsa lucrul și fugea după ea.

Izbucniră în hohote de rîs.

La marginea pădurii se despărțiră.

— Vii și mîine?

Anica se apropie de el, se înălță pe vîrful picioarelor și-l sărută pe obraz.

Cu banii pe care-i cîștigase la tăiatul cocenilor și la pădure, Ionică plecă la București. Se duse iarăși la „Școala normală pentru învățătura poporului român".

Stătea lîngă ușa de la intrare, cu căciula în mînă și traista agățată de gît, dar nu cuteza să intre.

Un bărbat ușor aplecat de spate, pe care-l mai văzuse și întîia oară cînd fusese pe-acolo, ieșea tocmai pe ușă. Îl întrebă pe cine caută.

— Pe nimeni.

Bărbatul zîmbi. Era obișnuit cu băieții de la țară ca el, care dădeau un timp tîrcoale școlii sau stăteau îndelung lîngă ușă pînă îndrăzneau să-i pășească pragul.

Îl prinse pe după umeri și-l pofti înăuntru. Îl luă cu binișorul și Ionică își deschise inima. Îi spuse și de pățania din vară.

— Așa, care va să zică?

Secretarul — pentru că secretarul școlii era — se născuse și el la țară. Îl întrebă pe băiat: ce se auzea pe la ei, prin sat? Și Ionică îi povesti din necazurile lor. Îi aminti și de nabab.

— Șacalul bătrîn! zise secretarul. El se face că nu știe, nu vede nimic. Administratorul, logofeții, vătafii sînt de vină de tot ce se întîmplă. Dar cine suge și nu se mai satură?

De undeva, răsună un clopoțel. Sunetul lui se apropia, se depărta și din nou se apropia. Ionică tresări.

— A sunat de recreație, îi explică secretarul.

Băiatul nu pomenise, în școala lor din sat, cu-o singură clasă, să se sune de recreație. De altfel, nici recreații nu erau. Învățătorul făcea lecții fără pauză, ca să poată răzbi cu materia, știut fiind că

numai în cursul iernii se puteau face lecții ca lumea. Cum venea primăvara, copiii trebuiau să-i însoțească pe părinți la munci și nu-i mai prindeai pe nici unul prin școală.

Elevii, îmbrăcați în uniforma neagră cu petlițe albe a școlii normale, ieșeau, gălăgioși, în curte. Aveau zece minute repaus. Cei mari, din ultimele clase, purtau majoritatea mustăți și nu luau parte la joaca elevilor mai mici. Călcau grav. Țineau cîte o carte sau un caiet în mînă și discutau serios între ei.

Ionică îi privea fascinat. Cu ochii minții, se vedea și pe el, în anul următor, în aceeași situație.

Cît dură pauza, nu se dezlipi de lîngă fereastră. Și-abia după ce sună de intrare, se întoarse, rușinat, în fața biroului secretarului.

Acesta, prin firea lui blîndă și înțelegătoare, îl cucerise cu totul. Și Ionică, chiar mai tîrziu, după ce va termina școala, și își va împlini visul de a ajunge învățător, îi va purta întotdeauna recunoștință secretarului pentru felul cum îl primise atunci.

— Șezi, îl îndemnă acesta. Și nu uita, trebuie să te pregătești temeinic. Am să-ți arăt la ce materii trebuie să înveți mai mult. Ar fi nevoie și să-ți cumperi niște cărți. Ai bani?

Băiatul își scoase basmaua în care își ținea înnodați banii.

— De cîți aș avea nevoie?

— Nu știu exact.

Ionică bătu în ghemotocul din batistă:

— Sînt ceva aici. Cred c-o să-mi ajungă.

— Îți voi da și adresa unui anticar.

— Ce-i asta, anticar?

Secretarul îi explică și iar îl îndemnă:

— Pregătește-te bine. Vino la toamnă. Și-ai să vezi c-o să reușim.

Ochii lui Ionică semănau cu doi luceferi.

— Mulțumesc!... Din inimă... mulțumesc.

Se împiedică de prag cînd ieși, dar plecă fericit.

Căută anticarul a cărui adresă o avea. Îl găsi pe cheiul Dîmboviței. Își cumpără aproape toate cărțile de care avea nevoie și se întoarse la gazdă. Gazda era, bineînțeles, Negară.

— Bune și cărțile pe care le-ai luat, îi spuse Negară, cînd Ionică începu să-și desfacă tolba în care le înghesuise. Dar am să-ți dau și eu să citești ceva. Scoase un exemplar din 5 martie 1905 al ziarului „România muncitoare".

Ionică îl citi cu răbdare. Se scria înăuntru de suferințele „clasei muncitoare".

Negară îi explică pe îndelete ce însemna „clasa muncitoare" și ce însemnau „socialiștii". În ce privește ziarul, îi spuse că acesta izbutise cu mare greutate să apară. Și el să fie prevăzător cînd vorbește cu cineva.

Nu oricine merită încredere. Iar zbirii regimului atît așteaptă.

— Cei mai de nădejde prieteni ai țărănimii, în situația atît de grea în care se găsește, jefuită de moșieri, și de arendași, chinuită de administratori, logofeți și vătafi, sînt muncitorii, îi spuse Negară în încheiere.

Ionică, încă amețit de succesele lui din acea zi și bucuros peste măsură de cîte cărți izbutise să cumpere, se străduia să pătrundă cît mai bine cuvintele ceferistului, însă un gînd nu-i da pace. Secretarul îi spusese că taxele școlare, oficial, au fost desființate pentru cine reușea cu bine la examenul de admitere. Dar asta nu era decît pe hîrtie. Alte cheltuieli se născociseră în legătură cu internatul, uniforma, cărțile, caietele și cîte și mai cîte. Ce va face el? Cum va trebui să-și agonisească și ceilalți bani necesari? Va fi silit să muncească în primăvară și vară pe rupte, fiindcă taică-său, oricum, nu va avea atît de mulți bani să-i dea.

Se întoarse totuși acasă înaripat de noi speranțe, străduindu-se să le dea încredere și celor doi prieteni ai săi, și-anume că și ei vor putea, într-o zi, să-și împlinească dorința de-a învăța.

Dar atît Ilie cît și Vasile îl priviră cu îndoială:

— Tu știi, zise Ilie, casa...

— Pe mine fierbințelile au început să mă încerce din nou, iar Cosma mă gonește ca pe-un cal... Îmi trebuie doctorii. Sînt toate scumpe foc. Și mîncare bună. Lapte. Ori mi-e teamă să nu

cad într-o zi din picioare. Vaca ne-a murit de-astă toamnă. Și-apoi, șopti Vasile... cine știe ce-o mai fi și pe-aici...

— Ce-ar putea să fie? se miră Ionică, cu gîndurile duse la ale lui.

— Se-aude că într-un sat, Flămînzii, din județul Botoșani, oamenii s-au ridicat împotriva stăpînului lor, Mihalache Sturdza, și-a arendașului...

Ionică se trezi din visare. Ilie îl apucă pe Vasile de umeri și-l zgudui:

— Ce spui, măi?

— Vă jur că așa e!

Vestea se răspîndi ca un fulger.

— Ăia oameni, constată Avrămuț cînd auzi. Nu ca noi care ne smerim și ne tîrîm la tălpile boierului și-ale administratorului cînd avem nevoie de ceva. Așa cum am făcut și eu — că așa ne-au deprins și ne-au silit boierii. Și n-a fost bine.

— Sigur că n-a fost bine! mormăi Cristiță.

Amîndoi frații erau mereu nedespărțiți. Și unde-l vedeai pe unul știai că îndată va sosi și celălalt. Numai atunci, la administrator, Avrămuț se dusese singur. Și-i părea și astăzi rău de una ca asta. Poate că, de erau amîndoi, altfel se isprăveau lucrurile.

— Măi, Vasile, îl rugă Avrămuț pe băiat. Vezi tu, dacă mai prinzi cîte-o vorbă, vino și ne vestește repede.

— Aveți de gînd să faceți ceva? îi întrebă Ilie pe cei doi frați.

— De, nu știm, îi răspunse Cristiță. Numai că, oricum, voi țineți-vă gura încleștată și nu scăpați din ea nici pîs.

— Ne-o ținem, cum de nu, îi asigură Ilie, măcar că tare i-ar fi plăcut să se întîmple și în satul lor ceva, iar el să fie de față și să ia parte.

Ce i-ar fi plăcut să se întîmple nu știa nici el prea bine, dar așa cît era de tînăr se simțea nespus de năpăstuit și lovit de viață. Mai ales de cînd își dăduse seama că el nu putea avea nici o nădejde să se ducă la școală, așa cum avea Ionică. Să ajungă om de frunte.

Să se însoare cu Anica. Să aibă copii, care să nu mai fie atît de lipsiți de toate cele ca ei.

Un vînt neobișnuit de călduț sufla dinspre asfințit. Oamenii care se duseseră cu bucatele boierului la Giurgiu spuneau că pe drumuri aproape se topise de tot zăpada și boii nu mai putuseră purta săniile. Fuseseră nevoiți să le tragă sau să le împingă ei înșiși laolaltă cu vitele.

Picuri sclipitori și argintii curgeau de pe toate streșinile caselor, ca primăvara.

La cîrciuma lui Sofronie, după ce-și terminau munca, unii bărbați se adunau, spre seară, să afle ce se mai petrece prin lume.

— Auzirăți? Cică unul ar fi citit în „Gazeta țăranului"...

Nimeni nu spunea că văzuse vreodată „Gazeta" sau „Foaia" asta a „țăranului". Deși, în taină, se zvonea că ar fi abonat la ea Simache.

Dar Dinu Simache susținea că nu-i adevărat. Că nu e abonat și că numai a auzit și el de pe la unul și de pe la altul ce se scria prin ea.

— Și ce se scrie, Simache?

— Ei, multe. Cică țăranii din Moldova au cerut desființarea învoielilor agricole și-a arenzilor. Zic să li se dea pămînt cu 25 de lei falcea, așa cum l-a rugat pe domnul administrator și Avrămuț al nostru.

Țăranii, cîți erau în cîrciumă, se însuflețiră.

— Și boerii le dau?

— Păi ce să le dea? Pămînt? Nu știu. De unde să știu? Omul acela care zicea că a văzut „Foaia țăranului" nu mi-a spus mai departe nimic. Ori nu aflase nici el, ori nu voia să spună...

Cam atîta istorisea Simache. Noroc numai că Vasile, aflat mereu printre cei vîrstnici, auzea ce vorbeau primarul și jandarmul Scaiete cu curtea. Ba mai și arunca mereu cîte-un ochi prin hîrtiile sosite cu poșta sau aduse de curier. Așa că mai aflase și altele.

— Cică oamenii, dac-au văzut că nu se poate altfel, au intrat

la conace și prin armane. Au desfăcut hambarele și pătulele. Au luat ce le-a trebuit. Și unde au fost stăpînii mai cîinoși, au dat și foc. Boierii și arendașii au fugit. Au trimis, în schimb, armata. La porunca ofițerilor, țăranii au fost legați. Numai că, în unele părți, ca la Pașcani, au sărit lucrătorii de la Calea ferată și i-au eliberat pe țărani din vagoanele unde fuseseră zăvorîți.

Avrămuț își ciupea cu dinții mustața roșcată:

— Ei, ce mai ziceți de asta?

— Se spune că vin și... studenții, urmă Vasile. Studenții strigă: „Țăranii nu mai pot îndura năpăștile cîte le cad buluc pe capete. Dați-le pămînt țăranilor, ca să aibă ce munci ei și copiii lor. Și să-și mai lase boerii și arendașii o țîră cerbicea în jos, că altminteri o să fie pentru ei rău".

Cristiță se proptise cu palmele în tejghea.

— Studenții? De unde mai răsăriră și ăștia? Cine sînt studenții?

Sofronie, cîrciumarul, își clătină capul mare cît o baniță, cu părul tuns scurt ca la armată:

— Să mă bată Dumnezeu dacă știu...

— Eu cred așa, glăsui Avrămuț, încercînd să răspundă întrebării lui frate-său, că studenții sînt chiar țăranii. Da' numai ăia care s-au ridicat ca să se ia de piept cu stăpînii.

Sofronie răsărise în mijlocul cîrciumii, umblînd pe picioarele crăcănate. Prăvălia îi era plină de mușterii, dar rachiu nu-i comanda nimeni. Oamenii aveau pungile goale.

— Se poate... se prea poate... glăsui. Eh, cui îi dau ceva de băut?

— Dă-ne cîte-un covrig, îi arătă Cristiță șiragul de covrigi uscați atîrnați în fereastră. Și-ăla pe datorie...

— Cred că studenții sînt altceva... cu totul altceva... șopti îngîndurat Vasile.

— Ce sînt, măi, Puiule? îl luă peste picior Sofronie. Nu ne spui și nouă?...

— Ceva... amestecați... învață la școală... îngăimă Vasile, fiindcă, de fapt, n-avea nici el de unde să știe asta.

— Și cum de-au ajuns ei să țină cu țăranii?

Vasile se încurca din ce în ce mai rău. Ionică îi povestise ceva de la Negară. Că muncitorii sînt sprijinul cel mai de nădejde al țăranilor... și țin cu ei și unii dintre studenți... Și că țăranii...

Toate i se învălmășeau în minte.

— Lasă că vă explic eu altădată. Acum m-așteaptă nea Cosma, și mi-e c-o să mă certe.

Și se strecură afară pe ușă.

BAL LA PALAT

Trecuseră mai bine de două ceasuri și Anica nu venea. Degeaba își întorcea Ilie, la fiecare cîteva minute, capul. Zăvelca roșie și cojocelul înflorat nu se zăreau.

De joi dimineața și pînă alaltăieri, sîmbătă, Anicăi i se poruncise să se ducă, împreună cu alte două fete, la palat „pentru curățenie". Să spele scările de piatră, să lustruiască podelele și să ajute la toate cîte mai erau de făcut într-o clădire și o gospodărie atît de mare ca aceea.

Duminica, băiatul nu lucra la pădure, și deci Anica și el n-aveau prilejul să se întîlnească. Numai că astăzi era luni, și fata trebuia, pînă la ceasul acesta, să fi sosit.

Ce s-o fi întîmplat? Să nu fie cumva bolnavă! Ori cei de la palat au silit-o să se ducă, din nou, la lucru? Ori — Ilie simți un junghi în piept — fata și-o fi luat gîndul de la el!

Anica era, la urma-urmelor, cea mai frumoasă fată din sat. Mai ales în ultimul an înflorise ca un bujor. Te uitai la ea și nu te săturai s-o privești. Mlădioasă. Cu ochii verzi. Și vorba parcă unsă cu miere. Maică-sa, Dragomira, era cum nu se poate mai mîndră de fată. Și era lesne de închipuit că părinții năzuiau pentru copila lor un viitor cît mai lipsit de necazuri.

Ori ce viață putea să aibă, chiar peste patru-cinci ani, unul ca Ilie, care nici pămînt n-avea, nici la școală mai departe nu putea merge? Era și prea tînăr ca să se poată încropi cît de cît. Cu ce

cîștiga, lucrînd la pădure ori pe moșie, nu s-ajungea nici pentru el, darmite să-și înjghebe, cîndva, o familie?

Ilie privește încă o dată cu atenție în direcția drumului.

Își freacă și-și trosnește mîinile mari. Își dezdoaie trupul osos și își vede mai departe de lucru.

Gîndurile i se rostogolesc însă aiurea prin minte. Taie cu Ionică la trunchiuri, și nici nu vede ce face. Tăietura ferăstrăului iese strîmbă.

— Măi, tu nu te uiți unde tai? se necăjește Ionică. Vrei s-o pățim cu ăla? (Ăla era vătaful.) Ori nu prea te-ai odihnit azi-noapte ca lumea?

Deodată, Ionică își dă seama:

— Ilie, tu te gîndești la Anica!

Flăcăul deschide ochii mari. Cum de-a ghicit Ionică? Se oprește din lucru și cată încă o dată, îngrijorat, spre adîncul pădurii.

— Astăzi, nu știu de ce n-a venit...

— O fi întîrziat și ea, de... Cu treaba pe-acasă. Nu știi ce fată harnică e?

— Asta nu s-a mai întîmplat!

Ionică rîde:

— Poate o fi început să-i placă mai mult altul.

Deși vorba fusese numai o glumă, fără să vrea Ionică-i pusese degetul pe rană.

Zăpadă nu mai era, dar șanțurile gîlgîiau de o apă murdară, galbenă, în care se bălăcea cu plăcere un cîrd de rațe leșești. Cerul se înălbăstrise ca vara. Mugurii liliacului și începuseră să se umfle pe ramuri.

Se oprise în fața casei, în uliță. Niște vrăbii țopăiau, obraznice, prin cerdac.

— Anică!

O chemase, dar din casă nu se-auzi nici un răspuns. Își făcu o leacă de curaj și intră. Opincile-i plescăiau prin apăraia din curte.

Tăcere.

— Anică! mai strigă o dată. Sînt eu, Ilie!...

Din spatele casei, unde fierbea, într-o oală de tuci neagră, pe vatra de vară, mămăliga pentru amiază, se ivi mama Anicăi.

— Săru' mîna!

— Bună ziua.

Gîscanul, căpetenia gîștelor din curte, începuse să-l sîsîie.

— Hîș! îl goni Ilie pe gîscan și acesta, speriat, gîgîind, cu aripile ridicate, se retrase urmat de micul lui cîrd.

Femeia îl privea pe flăcău fără plăcere și Ilie fu gata să se-ntoarcă și să plece din ogradă ca un cîine bătut. Noroc că ușa se întredeschise și fata, care întîrziase cît să-și potrivească puțin basmaua pe cap, se ivi.

— Lasă-l, mamă, să intre!

Nemulțumită, femeia dete din cap, dar nu mai zise nimic. Și Ilie urcă treapta de lemn a cerdacului. Anica îi deschise ușa mai larg și Ilie intră.

Observă numaidecît că fata plînsese. Avea încă ochii înroșiți și umflați.

— Ce faci, Anică? o întrebă încet, dîndu-și jos de pe cap căciula și lăsînd să i se reverse, liber, pe-o parte și pe alta, părul moale și galben.

— Iaca și eu... îi răspunse fata, și deodată îi lunecă la piept.

Haina lui Ilie era ferfenițită. Cămașa îmbibată de sudoare — cum venise de la pădure. Dar fetei i se părea că o ocrotire mai sigură decît o avea în brațele băiatului slăbănog și ciolănos nu se putea închipui. Anica începuse să plîngă ușor, suspinat.

— Ce e, fată, ce-i?

— De ce om fi, oare, noi sortiți așa? hohoti ea.

— Povestește-mi, Anică, pe de-a rîndul, ce s-a întîmplat, și nu mă mai fierbe atîta, o rugă, turburat, flăcăul.

*

Ce se întîmplase?

Fetele chemate de joi dimineață la palat pentru curățenie se

apucaseră numaidecît, cu zorul, de treabă. Anica spălă scările de la intrare și-o parte din lespezile de piatră ale încăperilor de la parter.

Vineri i s-a poruncit să treacă în odăile de sus. Să șteargă de praf, să dea cu ceară și să lustruiască podelele din camerele unde locuise odinioară „cocoana", mama nababului, și unde se așezaseră, de cînd veniseră aici, „prințul" și „franțuzoaica".

Din cînd în cînd își arunca ochii prin cîte una din ferestre. La poalele botului de deal pe care fusese construit palatul se afla albia ușor șerpuită a rîului, acum atît de mult revărsat peste maluri încît părea... o adevărată Dunăre. Urma pășunea inundată. Și dincolo de pășune, se afla pădurea și ea încă destul de plină de apă.

Lucrătorii din pădure nu se zăreau, se aflau, pesemne, în partea cealaltă a văii. Fata și-l închipuia pe Ilie în mijlocul băieților, vesel, neobosit, trudind fără răgaz și, deși nu-l vedea, îi flutură ușor cu mîna.

Veniseră zilele „babelor". Baba Dochia își lepăda pe rînd cele nouă cojoace. Era „baba" ei, a fetei. A șasea. Și Ilie, ca să fie deopotrivă cu ea, și-o alesese tot pe-a șasea. Cum era ziua în care-ți cădea „baba", așa urma să-ți fie, după datină, tot anul, însorit sau noros. Adică aveau să-ți fie zilele luminate de noroc sau nu.

— Amăgeli de-ale voastre, de-ale fetelor, rîsese Ilie.

Pămîntul băltit, sub razele călduțe ale soarelui, fumega. Ai fi zis că este o pîine mare ce se dospea.

Își mai flutură o dată mîna: «Măi Ilie, măi, e „baba" noastră. Și eu sînt aici. Sus. Tu de ce nu te-arăți?»

Simți o mișcare undeva în spate și se întoarse ca arsă. Crezuse că este „madama", o femeie acră, cu părul cărunt prin într-un coc la spate, pe care nimeni nu știa exact cum o cheamă, deși era de foarte multă vreme menajera palatului.

Aceasta le ținea din scurt pe fetele venite din sat la lucru și le certa aspru ori de cîte ori, obosite, făceau cîte o pauză.

Nu era ea. Ci „prințul".

— Ce faci aici? o întrebă. Și cui vhrei să-i faci semne?

Vorbea cu un asemenea accent franțuzesc, de parcă ar fi uitat limba românească pe care o învățase de cînd văzuse lumina zilei pe pămîntul acesta. Era lung, deșirat, puhav, cu mîini albe, împodobite cu niște inele de aur, bătute în diamante.

Fata se uită întîi la el, speriată, dar repede își veni în fire și se apucă să lustruiască atît de înverșunat podelele, de parcă de asta ar fi depins însuși sfîrșitul lumii.

— De ce nu vohrbești? Văd că ești hahrnică, și-mi place. Și logodnicii mele îi place.

— Alfons!... Alfons!... îl strigă tocmai atunci, de jos, „franțuzoaica".

— Îndată, dhraga mea!... Și, pășind ca un cocoș, se retrase.

Sîmbătă seara urma să aibă loc un bal pe care-l da la palat „prințul". Dar, încă înainte de a se face ultimele pregătiri de primire, madama îi porunci Anicăi să i se înfățișeze „doamnei", înțelegînd prin „doamna" pe logodnica „prințului", „franțuzoaica".

Anica se spălă pe obraz și pe mîini, își netezi părul ieșit de sub basma și, încălțată numai în ciorapii de lînă, așa cum umbla la lucru, se strecură, sfioasă, condusă de madamă, pînă la dormitorul „franțuzoaicei".

— Inthră!... Inthră!... îi făcu semn „franțuzoaica" Anicăi, cînd o văzu.

Avea niște buze subțiri, zulufi negri pe tîmple și stătea lungită pe pat, odihnindu-se, de parcă ar fi tras cîteva zile la secere. „Prințul" ședea și el lungit pe o sofa, cu picioarele întinse, și fuma un trabuc. Obrazul îi era palid și-avea buzele atît de roșii, încît părea o femeie.

— Zice logodnica mea că ești o fată hahrnică, isteață și chipeșă, graseie „prințul". Îi place de tine și-ar dohri să te fehricească. Vhrea penthru aceasta să te facă sehrvitoarea ei. S-o îmbhraci... S-o speli... S-o sehrvești la masă... Și gîndește să te ia chiahr din seahra aceasta în slujbă. Ce spui?

Anica, la început, ascultîndu-i complimentele, se roșise. Nu prea era obișnuită cu așa ceva. Și își lăsase capul în piept, rușinată.

Își dete însă repede seama care erau intențiile „franțuzoaicei". Și își ridică fruntea:

— Să mă ierte doamna dumitale, dar n-aș vrea s-ajung slugă la palat. Viu și eu, ca și celelalte fete, cînd veți avea nevoie de mine. Vă lucrez cinstit, și-atît. Slugă, nu vă supărați, nu vreau să fiu.

La auzul răspunsului fetei — pe care „franțuzoaica" îl înțelesese, deoarece, chiar dacă nu știa să vorbească românește ca lumea, de priceput începuse să priceapă aproape totul — se supără.

Buzele i se subțiară mai mult și glasul i se ascuți. Rosti ceva repede, pe limba ei, și „prințul" începu să strige la fată. Să nu fie proastă, îi spunea. Ce-avea să facă acasă, în mizeria în care trăiau? Aici, la palat, dacă va fi ascultătoare, vor găsi pe cineva, tot vreun argat sau poate chiar vreun vătaf, care s-o vrea de nevastă. Or să-i dea și puțină zestre. Și-o să fie bine de ea.

— Vă mulțumesc, nu pot primi, se ținu tare Anica. Vreau să trăiesc acasă, la maica și la taica, așa cum am apucat. Aici, la palat, oricît este de frumos, nu mă simt în largul meu ca în culcușul părintesc. Iar un băiat... l-am găsit. Și cînd o fi vremea ne-om lua...

— Ai găsit un coate-goale tot ca și tine, pe-al lui Dimcea — nu știu eu? — se băgă în vorbă madama, care trăsese cu urechea la șușotelile fetelor și care rămăsese alături de Anica în tot acest timp.

— Ilie o să meargă și la școală! îndrăzni fata. Și-o să se facă... Îi place mult cartea...

— Ce-o să se facă? Ce? Parcă mehrge după el? Auzi la ei obhrăznicie! se înfurie „prințul". Bagă-ți mințile-n cap și vezi să n-o pățești!

„Prințul" se ridicase de pe sofa și, întărîtat de cutezanța fetei și îmboldit de privirile mînioase ale „franțuzoaicei", se plimba agitat prin odaie.

— Logodnica mea te-a văzut cuhrățică, dezghețată, și-a vhrut să-ți facă un bine. Acum îți pohruncesc! Dacă nu-nțelegi de vorbă bună, atunci schimbăm foaia. Eu pohruncesc aici!

— Nu primesc!

Fata îl privea fără teamă în ochi pe „prinț". Acesta se apropie cu pași rari de ea, călcînd ca o pisică:

— Ce spui? Nu phrimești?

— Nu!

— Îndhrăznești?

Steluțe roșii și albăstrui i se aprinseră fetei în ochi. Se clătină și se izbi cu capul de perete. „Franțuzoaica" îi făcuse semn „prințului" și-acesta o lovise, pe-un obraz și pe altul. Inelele cu pietre prețioase de pe degete îi lăsaseră pe obraz urme vinete.

Încălțată numai în ciorapi, fata fugea. Cîinii lătrau. Noroc numai că — în așteptarea musafirilor — aceștia fuseseră legați într-o magazie. Porțile erau larg deschise. Dar, lîngă ele, stătea un străjer.

— Unde fugi așa, Anică? o întrebă acesta.

Fata nu-i răspunse, coborî dealul, se repezi pe ulița îngustă și dădu în drumul mare. Frigul o pătrunse pînă la oase. Cînd o luase la goană din palat, își uitase broboada de lînă. Tremura zgîlțîit. Trecătorii o priveau uimiți. Se făcuse de rîsul lumii. Nu va mai ieși din casă cît va trăi.

— Cît oi trăi n-o să uit ce mi s-a întîmplat la curte! își încheie Anica povestirea, nedezlipindu-se de pieptul lui Ilie.

Băiatul îi desfăcu brațele de după gîtul lui și o îndemnă să se așeze.

— Asta e tot?

— Ba ar mai fi ceva, suspină ea.

— Ce?

— Mi-au trimes vorbă de la curte ca să viu și să le cer iertare „franțuzoaicei" și „prințului".

— Și te-ai dus?

— M-aș duce numai dacă aș putea să le scot ochii! rîse ea printre lacrimi. Dar cum așa ceva nu-i cu putință...

— Nu, încă nu e cu putință, recunoscu băiatul, apăsînd pe

cuvîntul „încă". Fălcile i se mișcau spasmodic. Arăta ca un lup tînăr, gata să muște. Și totuși... totuși...

— Ilie, să nu faci vreo prostie!

Băiatul tăcu. Pe drum se hurduca o căruță. Se întorcea tatăl Anicăi.

— Du-te, îl îndemnă fata, zîmbindu-i. După ce-i povestise lui totul, se liniștise. Treci prin spatele casei... Și vezi...

— Am să văd! îi răspunse Ilie. N-ai teamă...

Sări gardul. Trecu printre pomi și ajunse, pe scurtătură, la primărie. Îi ciocăni în fereastră lui Vasile. Acesta-i făcu semn cu degetul să se dea la o parte. Era acolo primarul, care nu-i îngăduia să stea de vorbă cu prietenii cînd se găsea la slujbă.

Abia mai tîrziu își făcu timp să iasă puțin afară.

— Ce e, măi?

Îi povesti și lui tot.

— Auzi, s-o bată el pe Anica! Trebuie să găsim noi ceva și să-i facem una.

— Trebuie!...

Din primărie auziră pasul șonticăit al lui Cosma.

— Eu mă întorc. Mai vorbim noi.

— Bine!

TRĂSURA

Cosma primarul, însoțit de Vasile, care își agățase după el, ca de-obicei, și pe cei doi prieteni, sosiră iarăși la București în dimineața de 11 martie.

Era o zi întunecată de duminică. Încă de vineri, nababul poruncise să i se trimită de la moșie toate rezervele de alimente disponibile în acel moment. Și, totodată, fiind și președintele Consiliului de miniștri, ordonase să i se înfățișeze și primarul cu-o seamă de hîrtii și rapoarte.

Era limpede că se întîmpla ceva neobișnuit. Asemenea dispoziții nu mai dăduse niciodată. Iar aceste ordine coincideau și cu altceva. Ghiță Scaiete, „șeful garnizoanei" de jandarmi, așa cum se autointitula, un bărbat scund și destul de gras, care mergea cu burta înainte, cravașînd în drum aerul, dar altminteri cu-o vorbă domoală și rară, începuse să vină pe la porțile oamenilor, împărțind ordine de chemare la oaste unor bărbați, rezerviști.

— Măi, al lui Cutare, rostea el gros din poartă, te cheamă țara...

— Mai bine m-ar lăsa să muncesc, să-mi aibă copiii ce mînca în iarna viitoare, răspundea mohorît cel chemat.

— Țara trebuie slujită, măi, prostălăule! continua „șeful garnizoanei".

— Poate vrei să spui că trebuie slujit boierul nostru, preciza „prostălăul".

— Tu să vorbești mai puțin.

— Adică să tac și să înghit, nu?

Pe „șeful garnizoanei“ îl mira cutezanța cea nouă a țăranilor. Asemenea cutezanță n-o mai avuseseră decît în 1888 cînd, tot într-un martie, porniseră cu zurba din sat spre București.

În ultimele zile, cerul se înnorase și începuse să plouă. Peste băltoacele vechi se adăugaseră altele noi. Se făcuse frig și oamenii îmbrăcaseră iarăși sumanele.

Primarul și-a pregătit hîrțoagele. Le-a vîrît în desăgi și i le-a dat lui Vasile să le poarte, atrăgîndu-i atenția să aibă grijă de ele ca de ochii din cap.

Băiatul se folosise de prilej și îl rugase pe Cosma să-i îngăduie ca să-i ia de ajutor pe cei doi prieteni ai lui.

— Mai ajută și ei la descărcat. Și la paza desăgilor. Cîte nu se pot întîmpla pe drum... urmă el, străduindu-se să-l convingă pe primar.

Cosma, după ce-a cugetat un timp, aprobase.

Căruțele fuseseră încărcate cu făină, legume, carne de porc, de miel, de vită, de pasăre și pește, fructe felurite, nuci, gutui, apoi miere și trei butoaie cu vin.

Toate se-acoperiră, sub coviltire, cu velințe. Se înhămară caii. Vizitiii se urcară pe capre și așteptară semnalul primarului și-al „șefului de garnizoană“.

În sfîrșit, după ce se mai verifică o dată încărcătura cu de-amănuntul, semnalul se dădu. Vizitiii chiuiră și pocniră din bice. Caii se încordară, aproape să plesnească hamurile. Și căruțele, scîrțîind de încărcate ce erau, se urniră. În frunte călărea un sergent și pe margini șase oșteni cu puștile încărcate. Sergentul și oștenii veniseră de la București aducînd porunca nababului în tașcă.

Pe unde treceau, erau întîmpinați de alți oșteni și jandarmi postați pe toate drumurile de strajă. Sergentul arăta porunca nababului și drumul li se deschidea ca prin farmec.

— Pe la voi e liniște? întreba sergentul, încet, pe confrații lui de militărie, gradați.

— E încă linişte, răspundeau unii dintre aceştia, deşi între săteni domneşte turburarea. Se pare că sînt gata să înceapă...

— Grăbiţi-vă, îl îndemnau alţii. Din colo, dinspre Moldova, cerul se vede noaptea din ce în ce mai roşu...

Treceau pe lîngă case ţărăneşti, din care oamenii ieşiseră la poartă, sprijiniţi în toiege şi privind ameninţător convoiul.

Feţele le erau cenuşii şi trupurile uscate, sleite de lipsurile de peste iarnă. Erau înconjuraţi de copii aproape goi, unii cu pîntecele umflate.

Cei trei băieţi, cu desăgile în braţe, se cutremurară. Starea ţăranilor pe care-i întîlneau, prin unele locuri pe unde treceau, era cu mult mai rea decît în satul lor.

Ajunşi la barieră se văzură întîmpinaţi de o întreagă companie de soldaţi înarmaţi.

Îi cercetară, se încredinţară că totul este în regulă şi le dădură drumul să plece mai departe.

Coborîră pe la Şosea şi traseră în Calea Victoriei. Doi lei mari de piatră străjuiau palatul, sprijiniţi zdravăn pe labele din spate. Slugile, ajutate de cărăuşi, începură să descarce bucatele.

Primarul luă desăgile. Se descălţă pe scări, aşa cum i se poruncise. Primi nişte tîrlici. Se încălţă cu ei şi-aşa îi dădură voie să urce în palat.

În timp ce se descălţa, Ionică îl rugă pe primar:

— Nene, mă laşi, cît stai dumneatale în palat, să dau o fugă pînă la şcoală?

— Măi, al lui Dumitraş, se oţărî primarul, ţie tot de prostii îţi arde. Ţara arde-n foc, şi tu... Vezi, că după ce descărcăm ne ducem să mîncăm la Birtul lui Pîrjoală, din spatele pieţii. Şi de-acolo plecăm.

— Ne laşi şi pe noi, pe Vasile şi pe mine? mîrîi Ilie. Să mai privim şi noi Bucureştii.

— Duceţi-vă, dar să dea dracu' să-ntîrziaţi, că atîta vă trebuie, se învoi din nou primarul, rupîndu-şi fără să vrea tîrlicul de care, mînios, trăsese prea tare.

Băieții porniră, dar se îndreptară întîi spre locuința lui Negară, așa cum îl rugase pe Ionică taică-său. Acesta tocmai pleca de-acasă, împreună cu alți ceferiști din cartierul gării.

— Haideți și voi!

Nu-l întrebară nimic și merseră, liniștiți, împreună cu el, mirîndu-se, totuși, că se îndreptau din nou spre centrul orașului, de unde tocmai veniseră. Ajunseră iar în fața palatului nababului. Trecură de el. Se îndreptară spre bulevardul numit pe-atunci „Regina Elisabeta". Pe bulevard erau masate trupe.

Trecură printre două cordoane de polițiști. Muncitorii, însă, se adunaseră într-o sală mare, numită a Băilor Eforia.

— Să vedem cum o să iasă! rupse întîia oară tăcerea Negară. Numai de n-ar veni să ne oprească. Guvernul e cu baioneta la armă. Dar și de noi le este teamă.

Se strecurară cu greu prin mulțime. Un tînăr cu brasardă roșie îl cunoștea pe Negară și-i făcu loc pînă în apropierea tribunei. La tribună, un bărbat deosebit de voinic tocmai vorbea.

— Răsculații țărani au ocupat Podul Iloaiei și Tîrgu Frumos, spunea el. În Botoșani au intrat două mii de oameni. Iar în unele părți țăranii vin sunînd din goarne ca la 1877, cînd i-au biruit pe turci și-au dobîndit Independența țării. Armata, din porunca regelui, a încercat să-i împiedice pe țărani ca să ocupe moșiile și să-și împartă bucatele. Au fost morți și răniți. Într-un loc, lîngă Buhuși, pe șanțuri, în loc de apă, a ajuns să curgă numai sînge. Țăranii sînt bătuți cu frînghiile ude, s-au umplut cu ei pușcăriile, sînt legați de cai și tîrîți prin țărînă și pietriș pînă mor.

Alți muncitori se ridicară, pe urmă, la tribună, condamnînd guvernul:

— Protestăm contra reprimării cu forța a răscoalelor izbucnite dintr-o cauză dreaptă...

— Țăranii nu mai pot îndura asuprirea claselor stăpînitoare, mizeria, foamea, abuzurile, bătaia... Să se desființeze arendășia! Să se revizuiască legea tocmelilor agricole! Să se interzică învoielile cu plata în natură.

— Muncitorii vor rămîne pînă la capăt alături de frații lor, țăranii...

Cînd au ieșit de la întrunire se făcuse tîrziu. Nu mai era timp să treacă și pe la școală. Și-au luat rămas bun de la Negară și s-au grăbit spre piață, ca să-l mai găsească pe Pamfil Cosma.

— Pe unde-ați mai umblat, măi? i-a luat acesta la rost cînd i-a văzut că vin.

— Am fost la școală, nene Cosma!... Însă cu vînzoleala asta din oraș, nu vezi și dumneata?

— Văd! Ați mîncat ceva?

Nu mîncaseră, dar nu le mai era foame. Toate cîte le văzuseră și mai ales le auziseră îi impresionaseră și le tăiaseră foamea.

— Am mîncat, răspunse Vasile, căruia chipul palid îi devenise străveziu.

— Atunci, hai, urcați-vă în căruță și să ne întoarcem.

Convoiul de căruțe, de astă dată goale, porni pe calea-ntoarsă.

Pe drum aflară că începuseră răscoalele și în Muntenia. Se apropiau și de satul lor.

Ce-avea să se mai petreacă?

De fapt, se și petrecuse.

Și ceea ce nu știau băieții era că și în satul lor țăranii nu stătuseră cu mîinile în sîn.

Unii dintre ei se întîlniseră pe ascuns, noaptea, în casa lui Costache Dimcea, și alcătuiseră o grupă de acțiune la caz de nevoie. Din această grupă făceau parte toți frații Dimcea; Dinu Simache, cel cu povestea despre „Gazeta țăranului"; frații Dănilă: Avrămuț și Cristiță; tatăl lui Ionică, Stan Dumitraș și bătrînul Păstaie.

Aceștia — dacă „mărimile" moșiei și-ale satului: administratorul, primarul, jandarmul și ceilalți n-aveau să-i înțeleagă pe țărani cu binele — trebuiau să ocupe palatul, să ardă catastifele în care fuseseră înscrise datoriile oamenilor și să împartă întîi bucatele din hambare, fiecăruia după nevoie, și-apoi moșiile, fiindcă ei le munceau și ale lor se cuvenea să fie.

Se auzise că într-un sat, Stăneştii de baltă, ostaşii se împotriviseră ca să-i împuşte pe ţărani. Ofiţerul, furios, pusese mîna pe revolver şi începuse să tragă el însuşi.

Ţăranii atunci s-au repezit. L-au prins pe ucigaş şi l-au silit să muşte ţărîna.

— Numai că la noi stăpîn e nababul, şi el este şi preşedintele Consiliului de miniştri, le tot amintea, îngrijorată, muierea lui Costache Dimcea. Şi, cînd o prinde de veste că voi i-aţi împărţit moşia, va trimite asupra noastră toată armata ţării. O să puteţi lupta cu el?

— Dar dacă armata — nu vezi? — n-o vrea să tragă în ţărani, ce-o să mai poată face şi nababul? o înfruntă bărbatul.

Tocmai se întorcea şi convoiul căruţelor goale, în frunte cu Cosma.

— Ce mai e nou pe la Bucureşti? îl întrebă Avrămuţ pe Vasile, cînd băieţii intrară în casă. Aflaseră că ai lor se aflau strînşi la tatăl lui Ilie.

Avrămuţ, de încordare, se trăsese la obraz şi pe faţă barba îi crescuse aspră, pe alocuri căruntă, măcar că bietul om nu împlinise decît de prea puţină vreme douăzeci şi opt de ani.

— Ce să fie? Bine! îi răspunse Vasile, mai străveziu la chip decît oricînd. Dar, la ureche, îi mărturisi tot ce văzuse şi auzise.

Ilie şi Ionică le depănară şi ei părinţilor, lui Costache Dimcea şi Dumitraş, aceeaşi poveste.

— Auziţi, fraţilor, ce spun flăcăii ăştia... Şi Costache Dimcea le împărtăşi şi celorlalţi veştile aduse de cei trei băieţi.

Şi Dumitraş, şi Avrămuţ, şi Cristiţă, şi toţi ceilalţi se înveseliră.

— Vezi, de-aceea la Stăneştii de baltă ostaşii şi-au lăsat jos armele! trase concluzia Dinu Simache.

Cîtă vreme au tot sfătuit, întorcînd lucrurile pe toate feţele, noaptea se risipise.

— Haideţi, fraţilor, că a sosit ceasul! glăsui Dumitraş.

Bătrînul Păstaie, şi el de faţă, tăcuse tot timpul. Nu zise nici acum nimic. Se ridică şi se duse acasă. Îşi luă vioara şi veni cu ea.

Oamenii se adunaseră, între timp, în fața primăriei.

Primarul Pamfil Cosma fugi șchiopîș-șchiopîș, la Scaiete.

— Noi ce facem? Că oamenii s-au îngrămădit pe linie. Din clipă în clipă mi-e că începe vreo zurbă...

Scaiete își închingă arma. Burta i se mai trăsese. Fălcile îi tremurau. Și degetele-i tremurau. Tremurul acesta îl făcu să se încheie greșit la nasturi, încît o pală a mantalei îi atîrna mai jos și gulerul îi era hîit într-o parte.

Plecară pe drum încet, făcîndu-se că glumesc și nu se tem de nimic.

— Ce v-ați apucat, măi, de v-ați adunat acilea, în fața primăriei? rîse albastru Cosma, cînd ajunse în dreptul oamenilor.

— Ce, încolo nu mai e linie? întrebă, însă binevoitor, și Scaiete.

— Ne gîndim, mări,Cosmo, și noi la o dreptate; tu ce zici de asta? îl înfruntă pe primar Avrămuț.

— Dar dumneata, vere Scaiete (acesta le era într-adevăr fraților Dănilă cam văr de-al doilea), ce părere ai despre asta? întrebă și Cristiță.

— Adică despre care asta? se bîlbîi Scaiete, trăgînd de cureaua armei, încercînd încă să facă pe viteazul. Nu-nțeleg despre ce vorbești!

— Despre drep-ta-te, vere Scaiete. Ai auzit vreodată măcar vorba asta, sau nici atît?

— Am auzit, recunoscu Scaiete, dîndu-se cîțiva pași înapoi. Da' eu vă sfătuiesc să vă potoliți!

— De ce vreți să intrați în bucluc? se milogi și Cosma. Și să ne băgați în bucluc și pe noi. Că noi — așa e, Scaiete? — n-avem nimic cu voi!

— N-aveți nimic cu noi, hai? răsună glasul lui Cristiță, cel care fusese bătut odată rău de Scaiete.

— Eh! Cînd e poruncă, n-avem ce-i face!... Porunca-i poruncă, mormăi Scaiete.

Păstaie, în vremea asta, se așezase pe stinghia de sus a podețului din fața primăriei. Își dusese vioara jupuită la umăr. Își lăsase pe ea capul și începuse să cînte.

Arcușul lui sărac, cu firele ferfenițite, se plimbă, la început, pe coardele cu sunetele cele mai joase. Din ele răsună un fel de geamăt prelung și-atît de dureros că toate inimile se încrîncenară. Fiecare își amintea că nu fusese an, nici lună, nici măcar săptămînă în care — de cînd se născuse și pînă în ziua aceea — să nu fi fost izbiți de neîndurarea stăpînirii, să nu fi fost umiliți.

Vioara bătrînului plîngea. Plîngea destinele amărîte ale tuturor țăranilor, plîngea suferințele și deznădejdea lor.

Femeile, care-și urmaseră bărbații, deși stăteau la o parte, trăgeau de colțurile basmalelor și își acopereau cu ele buzele tremurînde sau își ștergeau ochii.

Deodată, arcușul începu să se miște mai repede și mai apăsat pe coarde.

Oamenii își ridicară frunțile. Fețele se aspriră. În pumni începură să-și strîngă mînerele lustruite ale ciomegelor. Femeile nu mai lăcrămară, ci își neteziră frunțile, îndreptîndu-și totodată șuvițele de păr castaniu, bălai, cărunțit sau alb, scăpate de sub basmale. Umerii și șalele încovoiate de-atîta obidă și apăsare se îndreptară.

— Zi-i așa, moș Păstaie, îl îndemnă Avrămuț, acesta-i cîntecul de care-avem nevoie!

— Și dumneata ai fost atîția ani batjocorît și călcat în picioare de boieri! îi urmă gîndul frate-său, Cristiță.

Și însuși Cosma, primarul, și Scaiete, jandarmui, înțeleseră că, pînă la urmă, orice faptă nedreaptă de pe lume trebuie să aibă o răsplată.

Așa că se traseră încet, încet, înapoi, intrară în primărie și închiseră ușa.

— Hai să telefonăm la Comana, la pretură, zise Scaiete.

Tot pe nesimțite, începu să se retragă dintre oameni grupul țăranilor înțeleși între ei. O luară spre arman și către palat.

În urma lui venea Ilie călare pe-un armăsar.
Fugea voinicește după trăsură.

Din palat, însă, țîșni o trăsură cu patru cai.

— Uite-l! strigă Ionică, scînteindu-și ochii mărunți în fața negricioasă.

Și Ilie înțelese. Se repezi în curtea cea mai apropiată unde știa că se află un cal. Apucă de unde nimeri o jordie, îi sări, pe deșelate și fără frîu, în spate, și se porni în goană după trăsură.

Cine l-o fi înștiințat pe „prinț“ de cele ce se petreceau în sat? Desigur, vreo iscoadă. Poruncise să se înhame la una dintre trăsuri caii cei mai repezi. Strînsese toate bijuteriile și lucrurile scumpe din palat în două mari geamantane. Le urcase singur în trăsură. Și, îmbrăcat în straie de rînd, se urcase el însuși pe capră și dăduse bici cailor.

Aceștia, nechezînd, sătui și odihniți cum erau, porniseră mai mult zburînd decît alergînd.

Lăsase în urmă poruncă să se înhame o altă trăsură pentru „franțuzoaică“. Aceasta, ca de obicei, cu tot zorul care domnea în casă, întîrziase la oglindă, tot dîndu-și cu sulimanuri. Nu apucase să se îmbrace, și „prințul“ nu mai avusese răbdare s-o aștepte.

— Eu threbuie s-o iau înainte, să cer ajutohr de la Comana. Că telefonul tocmai astăzi ni s-a sthricat. Aici, la phrimărie, nu mă pot duce. Să nu mă omoare oamenii... Tu dă-i zohr și vino după mine cu celelalte bagaje.

Acum roțile trăsurii în care se afla el sfîrîiau.

Trăsura se lăsa cînd într-o parte, cînd într-alta, după cum se croiseră făgașurile pe drumul noroios. Iar din pietrele drumului, lovite de copitele cailor, țîșneau în roiuri scîntei.

— Diii!... Diii!... răcnea uitînd să mai graseieze, ridica biciul și lovea.

Caii, negri ca smoala, din vestitele grajduri ale nababului, neobișnuiți cu biciul, sforăiau, își roteau capetele frumoase, cu ochii arzători, și-și zvîrleau, uneori, în spate copitele.

„Prințul“, în picioare, pe capră, urla:

— Diii!... Diii!... Diii!

În urma lui venea Ilie călare pe-un armăsar care, fără să fie de soi arăbesc ca aceia de la trăsura „prințului“, nu se lăsa nici el mai prejos. Fugea voinicește după trăsură.

Cînd „prințul“ privi înapoi, se îngrozi. Botul calului lui Ilie se apropiase de roțile trăsurii.

— Nethrebnicule! Întoahrce-te!... Ce vhrei? îi strigă.

— Pe tine te vreau!

Și jordia lui Ilie îl și arse pe „prinț“ peste obraz atît de strașnic, încît îi lăsă o urmă adîncă și roșie, care se învineți imediat.

„Prințul“ trase de hățuri să-și întoarcă trăsura. Viră însă prea în loc. Trăsura se împotmoli și se răsturnă.

— M-ai omorît!... se văita „prințul“. Dar Ilie își dete seama că nu i se întîmplase mai nimic. Cel mult i se frînseseră o coastă, două. Obrazul alb și puhav i se schimonosise. Stătea lungit lîngă trăsura răsturnată în noroi și se ruga de iertare. Plîngea înfricoșat, cu sughițuri, ca un copil.

Lui Ilie i se făcu scîrbă. Îl mai plesni o dată cu nuiaua.

Scuipă asupra lui și se întoarse.

Sufletul i se răcorise.

„VRĂJMAȘII PATRIEI“

La palat, toate porțile fuseseră încuiate și cîinii lăsați liberi.

— Deschideți! strigă Costache Dimcea, tatăl lui Ilie, cu glasul lui ca o trîmbiță, bătînd cu toiagul în poartă. Dar, ca de obicei, palatul rămase mut.

Numai cîinii lătrau. Se azvîrleau înfuriați pe garduri, mai să sară peste ele, nu alta. Boturile lor negre, limbile roșii și colții tăioși se zăreau printre gratii.

Dădură ocol zidului pînă la locul unde acesta se unea cu clădirile de serviciu ale curții.

— Știi ce, taică, zise Ilie care, după ce se răfuise cu „prințul“ venise și el, călare, la palat. Mă urc eu pe zid. Ajung la bucătării, și pe urmă oi vedea ce-oi face...

— Să nu te împuște ăia...

— Nu mi-e teamă, am eu grijă, îi răspunse Ilie. Și, fără să mai aștepte, își făcu vînt de pe cal pînă la bordura de lemn frumos cioplită ce împodobea zidul. Se agăță de ea. Se cățără pe-un stîlp și, în cîteva clipe, fu pe acoperișul de tablă.

— Vezi, măi, ce faci pe-acolo! Să nu te dai de-a berbeleacul! se îngrijoră Costache.

Numai că Ilie, între timp, se și lăsase să lunece de-a lungul unui burlan, pînă pe o terasă. Dădu în bucătării. Acolo nimeni. Rămase însă uimit văzînd o plită mare cît un bordei. Pe o frigare lungă, deasupra unui șanț tăiat de-a lungul în plită, se fripseseră pui. Vreo doisprezece pui. Încă mai erau calzi. Ilie era înfometat. Nu mîncase de dimineață nimic. Vru să rupă din pui, dar se răzgîndi.

La palat, toate porțile fuseseră încuiate și cîinii lăsați liberi.
— Deschideți! strigă Costache Dimcea, tatăl lui Ilie.

Gîndul la ceilalți îl făcu să grăbească pasul. Coborî cîteva trepte și, după ce trecu prin sala unde boierii luau obișnuit masa, intră în încăperile despre care-i vorbise Anica. Peste tot — nici țipenie.

Ar fi vrut să privească totul mai pe îndelete, dar timpul nu-i da răgaz. O să mai vină el și-altădată. Acum palatul era al lor.

În dormitorul „cocoanei" le găsi pe madamă și pe „franțuzoaică".

„Franțuzoaica" ținea în mînă un pistol mic, încărcat, iar madama căzuse înaintea unei icoane și se ruga. Amîndouă erau îmbrăcate de drum, dar nu mai apucaseră să fugă, fiindcă nu mai găsiseră cine să mîie caii de la a doua trăsură, iar ele nu se pricepeau la una ca asta.

Ilie se repezi la „franțuzoaică" și-i smulse pistolul din mînă. Glonțul se descărcă într-o parte. Femeia, de frică, după ce trase, leșină și Ilie o prinse în brațe. Din veșmintele ei se răspîndea un parfum suav. O azvîrli pe învelitoarea de mătase a patului. Se duse la madamă. O apucă de umeri și-o sili să-l urmeze.

— Închide numaidecît cîinii!

Madama îl ascultă supusă. Fustele ei largi și lungi i se tîrau pe podele.

— Cine mai e la palat?

— Ni-nimeni! bolborosi. Am rămas numai noi. Au fugit toți. Să nu mă omorîți.

Izbuti totuși s-adune și să închidă cîinii. Descuie porțile, și oamenii intrară. Cel dintîi păși în ogradă Stan Dumitraș, tatăl lui Ionică; urmat de Costache Dimcea și cei doi frați ai lui, Nicolae și Pîrvu; Cristiță Dănilă; Dinu Simache care, scurt și îndesat, ținea un ciomag noduros în mînă, și ceilalți.

— Măi, parc-am fi boierii cînd s-adunau pe-acolea la sindrofie!

Uitaseră, de mult, copleșiți de-atîtea amaruri, cum era gustul rîsului. Și-acum rîdeau împreună cu poftă:

— Și vine-o mireasmă de pui!

— Sînt gata fripți și v-așteaptă, îi vesti Ilie. Fuseseră pregătiți pentru „prinț"... tocmai cînd l-a apucat zorul...

— Și unde-l lăsași pe „prinț", măi?

— În noroi, unde să-l las? Unde merită.

— Se cheamă că boierii sîntem acuma noi!

Venise și Ionică. Fusese cu ceilalți la arman. Acolo toți trecuseră îndată de partea lor. Și, primul, mecanicul cel bătrîn, adus numai cu-o lună în urmă de la Sibiu. Administratorul, logofeții și vătafii fugiseră. Iar oamenii se apucaseră să împartă grîul, porumbul, fasolea, și-ajunseseră la cartofi.

Bătrînul Păstaie, care venise și aici cu vioara, începu să cînte de mama focului. Ca la nuntă.

— Așa, care va să zică. Totul fără vărsare de sînge! se bucură Stan Dumitraș. Întocmai cum am și dorit eu de la-nceput.

— Așa e și după părerea mea cel mai bine. Dreptate, fără vărsare de sînge, glăsui Nicolae Dimcea.

— Să vedem numai ce-o să spună nababul! zise Pîrvu.

Uitaseră de el.

— Să spună ce-o pofti, fu de părere Cristiță, îndreptîndu-și spinarea, altfel întotdeauna încovoiată.

Madama le întinsese masa și puii îi îmbiau rumeni. Adusese și vin. Dar nu le venea să mănînce. Umblau de colo-colo prin încăperi. Se minunau de mobilele scumpe, de toate obiectele acelea de preț, de covoarele orientale țesute cu fir, de tablouri, de tot ce-i înconjura.

— Ce-ar fi să le facem praf? propuse Vlase, un flăcău cu-o mînă strîmbă din cot — rămas așa după o bătaie cumplită dată de logofăt c-un an în urmă — și care venise de la arman împreună cu Ionică.

— Pentru ce să le dăm foc? se împotrivi Dumitraș.

— Pentru că boierul a tras cîte șapte piei de pe oameni, ca să și le facă și să se lăfăiască în ele. Și se cuvine ca praful să s-aleagă de ele.

— Tu vezi-ți de treabă, și nu te vîrî între ăi mari! îl repezi Costache Dimcea. Nu de-asta am venit noi aici...

— Așa se zice c-au făcut și alții... mai încercă flăcăul să iasă din încurcătură.

— Ce-avem noi cu alții? zise Cristiță Dănilă. Ăia sînt ăia, și noi sîntem noi. Oameni și oameni. Eu zic că mai bine să rămînă ale noastre...

— Asta e cel mai bine și cel mai drept, grăi Pîrvu Dimcea. Să ne-așezăm.

Se așezară cu toții. Puii aromeau pe tăvile de-argint. Și-acum abia simțiră că li s-a făcut foame. Începură să mănînce, rupînd cîte-o fărămiță de pui și cîte-un dărab de pîine.

— Da' nu beți și-o picătură de vin? îi îmbie madama, învîrtindu-se în jurul lor și încercînd să le intre în voie.

Apoi le umplu paharele de cristal. Vinul rubiniu licărea.

— Păi, să sorbim și-o picătură de vin...

Cristiță ridică paharul. Întinseră mîinile și ceilalți.

În clipa aceea se auzi strigînd cineva de jos.

— Fraților!... Fraților!...

Era Avrămuț, fratele lui Cristiță Dănilă. Venise în goană.

Urcă scara într-un răsuflet.

Apucă un pahar de vin și-l ținu în lumină:

— Parc-ar fi sînge! Sînge curat, măi fraților! repetă și dete paharul peste cap. Sînge... Apoi spuse ce-avea de spus: Vine spre noi armata!

Toți săriră în picioare.

— Bănuiam eu c-așa va fi! zise Dinu Simache. Acum ce s-o întîmpla, s-o întîmpla. Poate ostașii n-or trage în noi și ne-om înțelege cu ofițerii.

— Cine v-a dat de știre? întrebă Costache Dimcea, sperînd să fie numai un zvon.

— Alde Vasile Hrișcu a prins o vorbă la telefon și-a fugit pînă la arman de ne-a spus-o. El s-a întors la primărie ca să mai afle ceva vești și să ni le-aducă și nouă...

— Dacă a spus o vorbă Vasile, numaidecît așa e! zise Ionică.

Madama, între timp, începuse să strîngă tăvile cu friptura de pui, pîinea și carafa cu vin de pe masă. Se duse în camera alăturată, la „franțuzoaică", și-o înștiință și pe ea:

— Vine armata! S-a terminat!

Oamenii o auziră pe „franțuzoaică“ rîzînd strident, ca apucată.

— Se bucură, ticăloasa! răsbufni Ilie. Ar fi trebuit să mă răfuiesc eu puțin și cu ea. Dar m-am gîndit că e femeie și să nu fac cum au făcut ei cu Anica.

— Haide, măi, las-o și să plecăm! rosti mîhnit Dumitraș. Trebuie să vedem ce-avem de făcut, că nu-i vreme nici de stat la zaiafet, nici de răfuit cu muierile. Acum aproape că-mi pare rău că nu-l ascultarăm pe Vlase și nu dădurăm foc la toate zdrențele și scumpătățile astea de-aici.

Începură să coboare pe scări.

— Poate că e mai bine că ne-am purtat așa, cugetă cu glas tare Cristiță, în timp ce parcă spinarea începuse să i se încovoaie ca mai înainte. N-am făcut nici un rău. Nici domnii ofițeri, dac-or fi oameni, n-or să aibă ce spune. Însă mă întreb întruna: cine-a vestit armata de s-a grăbit încoace, cînd nu se întîmplase încă nimic?

Ieșiră pe poartă, pe care madama o încuie iar în urma lor.

— Păi, cine altul, măi, Cristiță, decît vărul nostru cel bun, „șeful de garnizoană“, Scaiete...

— Bătu-l-ar să-l bată cine trebuie! Asta de unde-o știi?

— Tot de la bietul Vasile. Și... a... uitasem să vă mai spun că a căzut de la putere nababul. S-au dus de-a berbeleacul conservatorii...

— Fugi, măi! Și cine-a venit în loc? întrebă Simache.

— Liberalii. În frunte tot cu un os domnesc, Dimitrie Sturdza.

— Atunci măcar n-avem să ne mai temem de nababul! se înviorară iar sătenii.

— N-avem să ne mai temem? își arătă îndoiala Avrămuț. Credeți voi, fraților, că ăi de sus n-au să-și dea mîna ca să ne îngenuncheze pe noi?

Cei ce fuseseră la arman veneau și ei agale pe drum. Se întîlniră iarăși cu toții în fața primăriei.

— V-am spus eu? Ce v-am spus adineaurea? se răsti la ei

Cosma. V-ați luat și voi după alții. Boierii sînt puternici. Acum pe unde-o să scoateți cămașa?

— Tacă-ți mai bine gura, măi, Cosma, îl repezi pe primar Nicolae Dimcea. Ce-o fi o fi! Și ce-om păți om păți. Nimeni nu cere alta decît dreptate. Și tu tot turui întruna ca o moară... Veniți să le ieșim înainte oștenilor. Nu-i mai comandă nababul. Acum au alt stăpîn. Și poate-or să judece altfel...

*

Pe drumul ce duce de la București spre Giurgiu, oștenii din batalionul de infanterie călcau cu pas întins prin noroaie.

Sub vestoanele groase de iarnă, cu armele pe spinare și ranițele pe șold, deși era frig, oștenii simțeau că iau foc.

Căpitanul care-i comanda le dăduse ordin să cînte:

„*Vai de cei care ne-nfruntă,*
Taritara, taratara,
Au să cadă toți în luptă,
Taritara, taratara.“

Tobele băteau, trîmbițele sunau și oștenii, cu toată încărcătura pe spate, prin burnița ce se cernea tot mai deasă, cîntau.

Făcură un scurt popas și căpitanul, după ce ordonă să se alcătuiască în cîmp un careu, le ținu oștenilor o scurtă cuvîntare:

— Instigatori, dușmani ai neamului, uneltind să dezbine țara, s-au înțeles cu cei mai înrăiți și leneși oameni ai satelor ca să lovească în sfînta mare proprietate, așa cum a fost ea lăsată de bunul Dumnezeu, și s-o părăduiască. Dar majestatea sa regele, paznicul înțelept al ordinii, cu excelențele lor, domnul ministru de Interne Ion I. C. Brătianu și domnul ministru de război generalul Averescu, ne-au dat ordin să salvăm patria. Ați aflat că oștenii, care au fost trimiși să potolească turburările, dar n-au ascultat ordinele de-a trage în țăranii răsculați, au fost ei împușcați?...

Soldații tăceau.

— Ați auzit, sau nu?

— Am auzit, răspunseră unele voci răzlețe.

— Să le intre tuturor în cap asta! Şi-acum, mai departe împotriva duşmanilor ţării care v-aşteaptă şi vă pîndesc din locuri ascunse ca să v-aducă moartea! Noi nu ne temem însă de ei, şi le vom da osînda cuvenită. Să nu uitaţi asta!

Sub comanda ofiţerilor inferiori şi-a gradaţilor, careul se schimbă iar în formaţie de marş. Căpitanul îşi scoase sabia, care luci o clipă argintie în aer, şi glasul lui sună metalic:

— Şi-acum, ascultă comanda la mine. Cu pasul viu şi cîntec înainte, marş! Oştenii zvîcniră în pasul comandat. Cîntaţi mai cu inimă! Mai cu inimă, aţi înţeles? Chiar dacă ne ducem să înfruntăm moartea.

Din urmă, răsună ropotul cailor artileriei. Tunurile se iviră cu capetele ţevilor învelite în manşoane de pînză cauciucată. Servanţii stăteau ţepeni la locurile lor, stropiţi pînă-n ochi de noroi. Şi lor li se vorbise la fel despre îndatorirea de-ai apăra pe... sărmanii moşieri ameninţaţi de crimele şi urgia unor... fiare turbate din sate.

În vremea aceasta, ţăranii, cu mic, cu mare, se pregăteau să iasă înaintea oştirii. Copiii, mai ales, erau dornici s-o vadă defilînd.

— O să le spunem totul pe şleau, spuneau cei mai bătrîni, şi-i vom ruga pe domnii ofiţeri să ne-ajute şi să ne ocrotească. Destul am suferit. Iar pe nababul, se vede treaba, dacă l-au răsturnat, poate or să vină alte vremuri şi pentru noi!

Prin ogrăzi şi prin case totul era ca mai înainte. Nimic nu se schimbase. Atîta doar că gospodinele îşi părăsiseră treburile şi, după ce-şi puseseră pe spate cîte ceva curat, ieşiseră şi ele pe uliţă.

Burniţa se oprise. Văzduhul se limpezise. Mugurii pomilor continuau să se umfle. Şi pe cîmpie mieii behăiau subţire, umblînd încă şovăitori pe picioarele slabe şi căutînd ugerele mamelor.

În vremea aceasta, la intrarea în sat, pe un teren viran, erau aşezate tunurile, ca în vreme de război, şi comandantul batalionului îşi orînduia grupele, comandînd, în acelaşi timp, oştenilor să-şi pună baionetele la arme şi să se pregătească pentru a da atacul împotriva... vrăjmaşilor ţării.

ALTMINTERI NU MAI PUTEM TRĂI

Oamenii se mișcaseră, cu cei vîrstnici în frunte, cu tinerii, cu femeile și copiii după ei, către marginea satului, în întîmpinarea armatei.

— Or veni cu bunăvoință — acum dacă nu mai e nababul — și ne-or lua sub ocrotire, ca să ne dea dreptate, repetă Dumitraș ceea ce spusese și mai înainte, i-om primi cu pîine și sare. Iar dacă nu, om trăi și-om vedea.

Se opriră la adăpostul unui salcîm care, deși bătrîn, presimțind primăvara, fusese cel dintîi care își împodobise ramurile cu un fel de abur verzui.

Timpul începu să se scurgă. Trecu amiaza. Aerul se făcea tot mai rece și umezeala mai pătrunzătoare. Unii își frecau mîinile și alții jucau din picioare să se mai încălzească.

Un strigăt îi făcu însă pe oameni să nu mai răsufle.

— Vin!

Ilie — care se depărtase încolo, către marginea terenurilor nelocuite ale satului, unde fusese așezată artileria și poposise batalionul — venea fugind cît îl țineau picioarele.

— Ce e? întrebă tată-său, Costache, numai așa ca să se afle în treabă, deoarece știa prea bine despre ce era vorba, iar strigătul lui fecioru-său fusese destul de grăitor prin el însuși.

Și Ilie, arătînd cu degetul în direcția Bucureștilor, repetă:

— Vin!

Cei mai vîrstnici — care făcuseră armata sau chiar luaseră parte, în urmă cu treizeci de ani, la războiul pentru Independență

și purtau încă pe trupuri urmele rănilor dobîndite atunci — cunoșteau ce înseamnă disciplină militară. Reamintindu-și cum fuseseră învățați să-i primească pe domnii ofițeri, își îndreptară și-și corectară instinctiv ținuta. Ba unii dintre ei, în care această disciplină era mai adînc înrădăcinată, luară chiar poziția de drepți.

Tropotul cailor se apropia. Și, curînd, de după cotitura drumului și o lizieră rară de copaci, se ivi grupul ofițerilor călări. În frunte se vedea un colonel îmbrăcat într-o manta scurtă, cu guler de blană și cu sabia la șold. După el veneau aghiotanții, ofițeri tineri, spilcuiți, deși în ținută de campanie; unul dintre ei, cel mai chipeș și cu-o mustață subțirică, purta în ochiul stîng un „geam", un monoclu.

Colonelul își opri calul înalt, voinic, cu părul lucios, gălbui și cu frîul bătut în ținte de alamă. Se uită aspru la oameni și întrebă:

— Cum de-ați îndrăznit să-mi tăiați drumul? Vreți să mă-mpiedecați să trec? Ori îi așteptați și pe răsculații din satele vecine?

— Nu v-am tăiat drumul și nici nu încercăm să vă împiedecăm să treceți, răspunse Stan Dumitraș. Dar, ca oameni liberi ce sîntem, ne înfățișăm înaintea domniilor voastre...

— Ce vrei să zici cu asta? îl întrerupse colonelul. Ce mă privește pe mine vorba aia de-o ziseși tu? Și de cînd sînteți, mă rog, atît de liberi?

— Din vremea fostului domnitor Alexandru Ioan Cuza, îi reaminti Dumitraș, cinstit să-i fie numele! Domnia sa...

Colonelul îi făcu semn să tacă. Sărmanul Dumitraș n-avea de unde să știe că tatăl aceluia căruia îi stătea acum în față fusese chiar arendașul moșiei în timpul cînd Alexandru Ioan Cuza îi eliberase din clăcășie pe țărani. Și că nimic nu-i era mai neplăcut colonelului decît să i se reamintească despre cele petrecute atunci.

— Ei bine, sînteți oameni liberi, și ce-i cu asta? se răsti colonelul. Îmi stați mie în drum? Vă răsculați?

Stan Dumitraș tuși. Și, ținîndu-și căciula în mînă, răspunse:

— Noi, domnule colonel, v-am spus, nu vă tăiem calea. Nici n-am putea și nici nu ne gîndim la așa ceva. Ci vă spunem: „bi-

ne-ați venit!“ Și așteptăm de la domniile voastre o înțelegere și-o dreptate, că tare am mai fost oropsiți și-apăsați.

— De cine, mă? De cine?

— De cine știți domniile voastre la fel de bine ca noi, urmă tot cuviincios Dumitraș.

Ofițerul cel cu mustață subțirică și monoclu (despre care oamenii, de-asemenea, nu aflaseră că era chiar fiul nababului, deoarece nu călcase prin sat decît cu ani în urmă, pe cînd era copil — de-altminteri ca și colonelul) țipă:

— Auziți-l, domnule colonel! Ce mai vreți? Sînt oropsiți și apăsați. Deci nemulțumiți. Așteaptă... nu știu ce-așteaptă... Și deci s-au ridicat să-și facă singuri dreptate.

— Aud, mormăi colonelul săltîndu-se în șa și pipăindu-și cu stînga sabia. Dar să-i lăsăm să ne spună ce vor. Cum te cheamă pe tine, măi?

— Stan Dumitraș!

Colonelul făcu un semn și furierul — în civilie slujbaș la cancelaria moșiei colonelului — ieși cu calul puțin înainte. Avea un registru, sprijinit pe tașcă, și în mînă un creion chimic.

— Stan Dumitraș! scrise, repetînd numele cu glas tare.

— Tu le ești ăstora căpetenie, de vorbești în numele satului?

— Vorbesc și eu, și alții.

— Și ce anume vrei? Spune limpede. De ce mi te-ai priponit în față, atît de bătăios? întrebă colonelul.

De sus, începuse să plouă iarăși mărunt, bătînd într-o parte. Și abureala verde care, cu puțin înainte, înseninase slab ramurile ude ale salcîmului, pierise ca spălată de ploaie.

În schimb, destul de departe și înăbușit, se auzea un cîntec jalnic de vioară.

— Cine cîntă? întrebă enervat colonelul.

— Un bătrîn al nostru din sat, răspunse Nicolae Dimcea.

— Care-i ăla? Să-l văd și eu!

— Păi, s-a dus omul în bordeiul lui, să-și mai încălzească oasele, că-i bătrîn.

— Cum îl cheamă?

— Păstaie.

— Așa! Noi ne necăjim prin frig și zloată, și dumnealui, Păstaie ăsta, cum îi zice, petrece cu muzică. Notează-l, furier, și p-ăsta.

Furierul îi trecu numele în registru, silabisind:

— Păs-ta-ie!

— Și-acum, urmă colonelul, să terminăm odată! Se îndreptă din nou spre Stan Dumitraș și-l întrebă iar: Și ce ziceai tu, măi, că vrei?

Stan Dumitraș înțelese, în sfîrșit, că lucrurile nu stăteau de loc bine. Vocea, și-așa obosită, îi scăzu:

— Nu vreau că vreau, ci că trebuie. Altminteri nu mai putem trăi. Și nu pentru mine, pentru noi toți.

— N-o mai lungi și spune deslușit, care ți-e pofta? se răsti colonelul.

— Nu pofta, ci nevoia, răspunse tatăl lui Ionică.

— Pofta, nevoia, spune...

— Pămînt! răsuflă din băieri Dumitraș. Ca să avem pe ce munci și să ne putem hrăni copiii.

— Pămînt? Așa! Și altceva?

— Islaz, să ne paștem vitele.

— Și?... Și?...

— Rîul. Să luăm apă din el cîtă ne trebuie, să ne adăpăm animalele, să pescuim, să ne spălăm și noi, și copiii să se poată scălda.

— Și altceva? Hai, să văd ce mai vreți! Văd că multe... Tot mai multe...

— Învoieli omenești...

— Învoieli omenești? Cele de pînă acum au fost deci neomenești?

— Da! îndrăzni Dumitraș și, măcar că se făcuse frig de le înghețau picioarele în opinci, își scoase din buzunarul sumanului o basma roșie și se șterse cu ea de sudoare pe frunte.

— Și voi? întrebă colonelul pe ceilalți.

— La fel, se auziră mai multe glasuri.

— Ei, cine vrea pămînt din moșie să vină și să se înscrie pe listă.

Glasul colonelului era ca de gheață.

— Și ne dați?

— Vă dăm!

— Te pomenești că ne dă. Așa o fi ordinu' maiestății sale, zise Dinu Simache — potrivit unui zvon pe care-l răspîndise nu se știe cine prin sate — clătinîndu-și însă, totodată, neîncrezător, capul.

Clefăind prin noroiul rece, unii începură să se apropie de calul pe care se afla furierul, să-și spună numele.

— Ați terminat?

— Da.

— Și-acuma vreau să știu unde sînt primarul și șeful garnizoanei?

Amîndoi răsăriră ca din pămînt.

— Șeful garnizoanei, Ghiță Scaiete, la ordinul dumneavoastră, să trăiți! tună burtosul.

— Pamfile Cosma, primarul comunei, să trăiți! bîigui celălalt.

Jandarmul își ținea cu o mînă cureaua puștii și pe cealaltă și-o lipise de vipușca pantalonilor.

— Unde-ați fost?

Jandarmul dîrdîia:

— Aici, să trăiți! Așteptam ordinul dumneavoastră.

Primarul, cu un picior mai scurt, abia își ținea echilibrul.

— Așteptam ordinul...

— Ia spuneți, ce-au făcut ăștia rău în sat?

Pamfile Cosma încerca să scape:

— Să vedeți... eu n-am fost... am fost la București cu convoiul...

— Jandarm?

— Da, să trăiți!

— Au omorît?... Au dat foc? Văd că pe la Negreni arde armanul... Și pe la Dîrșa la fel... Și conacul de la Gîrleni e în flăcări...

— N-au omorît.

— Plănuiseră să omoare. A aflat locțiitorul procurorului. Foc unde-au pus?

— Cineva a băgat o buturugă aprinsă într-o şiră de paie.
— Şi-a ars?
— A ars.
— Hei, ar fi ars ei totul. Dar n-au avut timp. Le-am luat-o înainte...
— La armanul din sat au fost?
— Au fost!
— Au împărţit între ei bucatele?
— Le-au împărţit.
— Dar la palat au îndrăznit?
— Au sărit zidul!
— Cine l-a sărit?
— Ilie al lui Dimcea.
— Să vină-ncoace!
— Văd că nu mai e... A fugit.
— Şi ce-au mai făcut?
— Tot Ilie l-a căutat pe nepotul stăpînului. L-a doborît cu trăsura în noroi şi l-a biciuit...
— Aşa?... Aşa?... Răscoală în toată regula. Vreţi răscoală? Lasă că vă dau eu răscoală! De jefuit au jefuit?
— Au mîncat puii fripţi ai boierului şi-au băut vin roşu.
— Aşa, care va să zică, noi ne slujim patria, înfometaţi şi însetaţi, iar ei petrec cu puii fripţi ai boierului şi cu vin roşu. Şi îşi împart bucatele. Jefuiesc.
Glasul colonelului suna din ce în ce mai aspru şi răguşit:
— Au jefuit. L-au bătut pe nepotul stăpînului. Au vrut să ucidă...
Sătenii ascultau năuciţi.
— Înapoi! răcni colonelul. Toţi înapoi!
Se întoarse şi le ordonă ofiţerilor:
— Şi toţi ofiţerii după mine!
Vorbea tot mai răguşit, precipitat. Oamenii se dădură în dreapta şi-n stînga. Unii călcară în şanţ şi se umplură de noroi pînă la brîu. Iar caii ofiţerilor trecură în galop, izbindu-i, trîntindu-i.

De-a lungul liniei mai erau însă și alți oameni, care rămăseseră acasă. Stăteau la porți și priveau uluiți iureșul ofițeresc.

— Ăștia au de gînd să ne-atace, le strigă din galop colonelul ofițerilor, deși oamenii din fața porților nu făceau nici o mișcare. Îi așteaptă, desigur, pe cei din Dobreni să-i ajute. Mi se pare că lucrurile stau cu mult mai rău decît mi s-a anunțat... Trebuie să prevenim extinderea răscoalei... Să pedepsim și ce-a fost pîn-acum!

După ce ofițerii se puseră la adăpost, trecu o parte din batalion. Curierii, călări, goniră spre locul unde fuseseră așezate tunurile.

— Înapoi!... Înapoi!... Intrați în case! se auziră strigăte răzlețe.

Cîteva minute, ulița se pustii, unii intrară, dar alții rămaseră în ogrăzi, curioși, să vadă ce se mai întîmplă.

Un bubuit înfricoșător răsună. O flacără străluci în partea de unde veniseră ofițerii. Pe urmă, alta, și alta.

Casele și bordeiele se zguduiră. Cîțiva pereți căzură. Cîinii lătrau. Caii, vitele, oile, păsările, fiecare pe limba sa necheza, mugea, behăia, cîrîia. Copiii țipau.

O ploaie de schije de șrapnel cădea de sus, rănind oameni și animale, sfîșiind ramurile copacilor, aprinzînd stuful sau paiele unor acoperișuri.

O bătrînă cu părul alb își lovea pieptul cu pumnii uscați și se văieta:

— Sfîrșitul pămîntului, maică! Diavolul... a urcat diavolul între noi și ne vor pieri copiii pînă la unul...

La palat, colonelul, înconjurat de statul său major, stătea la fereastră și privea. Madama adusese alte tăvi de argint cu pui proaspeți fripți și ordonanțele coborîseră în beci, unde desfăcuseră un butoi cu vin alb (colonelului nu-i plăcea decît alb).

— Așa! Să se învețe minte! Răscoală au vrut, răscoală să aibă! spunea fiul nababului, aprinzîndu-și o țigară plăcut mirositoare, de foi.

— Domnilor ofițeri, anunță colonelul. Numaidecît, chiar în seara aceasta, se vor opera în sat arestările necesare!

— Am înțeles, să trăiți!

— Domnule colonel, propun ca imediat, cu ajutorul primarului și-al șefului garnizoanei, să-ncepem ancheta — adăugă monoclatul.

— Să-ncepem! Dar nu uitați că-n seara aceasta mai avem de jucat şi-o partidă de cărți.

Vinul se adusese. Ofițerii inferiori, grăbiți și afectați, își zornăiau pintenii.

Pe masă fusese întinsă, ca la război, o hartă a satului. Harta de care dispunea palatul. Colonelul făcea pe ea însemnări cu creionul roșu:

— Pe-aici o luați. Cercetați acolo. Înconjurați casele. Să nu scape nimeni.

— Nimeni, domnule colonel, să trăiți, luă poziție de drepți aghiotantul.

FLORILE ACELEI PRIMĂVERI

Țăranii primiseră ordinul să nu-și părăsească locuințele nici măcar pentru cîteva minute. Trebuiau să aștepte perchezițiile sau chemarea la sediul garnizoanei de jandarmi, pentru a fi anchetați.

Satul părea — dacă se poate spune astfel — un fel de cetate asediată. În mijlocul nopții înnorate, cei care făceau perchezițiile sau îi căutau pe acuzați, cu făclii în mîini, păreau un fel de duhuri rele. Patrule înarmate dădeau ocol satului cu ordinul de-a împușca pe oricine care ar fi încercat să fugă.

Un bordei al cărui acoperiș de paie se aprinsese încă mai ardea, fulgerînd noaptea.

— Ce spectacol extraordinar! exclamă colonelul, care privea de la fereastra palatului.

Fiul nababului își potrivi monoclul în ochi, ca să poată privi mai bine:

— Ar fi trebuit să dăm foc întregului sat, ca să se învețe toți minte! N-ar fi fost nici un păcat. Tot sînt niște așezări troglodítice.

— Nu e cazul, răspunse colonelul. Am primit ordin să potolim cu mînă tare răscoalele, dar să ne ferim de măsuri inutile, care i-ar întărîta și mai rău pe țărani. Sînt destul de primejdioși și-așa, după cît s-a văzut și după cîte s-au întîmplat și prin alte părți...

Căpitanul pufni furios ca un cal nărăvaș pe nări:

— Ar trebui călcați în picioare! Nimiciți!

— Nu te pripi. Gîndește-te, cine ne-ar mai lucra moșiile?

— Asta așa e...

Jerbe de scîntei purtate de vînt se ridicau încă din bordeiul ars.

Oamenii, înfricoșați, priveau prin ferestruicile căsuțelor sărăcăcioase, unele avînd încă, în loc de geamuri, bășici de bou, și așteptau, din clipă în clipă, să se aprindă întreg satul. Iar dacă n-a luat într-adevăr foc în noaptea aceea nu s-a datorat decît ploii, care nu înceta să cadă.

Stan Dumitraș și alți oameni din sat, învinuiți ca instigatori, izbutiseră totuși să scape și se strecurau, înfruntînd moartea, către albia rîului larg revărsat în urma ploilor îndelungate din ultimul timp. Înotînd prin șuvoiul năvalnic și înspumat, tîrîndu-se prin noroaie, uzi, înghețați, se îndreptau spre pădure.

Colonelul dăduse ordin ca mai ales Stan Dumitraș și alți cîțiva, cînd vor fi prinși, să nu mai fie aduși la anchetă. Ci să fie executați imediat.

Bordeiul se prefăcuse într-un morman de tăciuni sclipitori și la lumina lor, legați, fuseseră aduși prinșii: o parte dintre cei care se înscriseseră pe „lista" furierului ca să li se dea pămînt din moșia nababului; Avrămuț, reclamat de administrator; Cristiță, fiindcă era fratele lui Avrămuț; Ilie Dimcea, învinuit că-l hăituise pe „prinț" și pătrunsese în palat prin escaladarea zidului; Vasile Hrișcu zis Puiu, dovedit că-i informase pe țărani despre cele auzite la telefon ori citite prin hîrtii; unii care vorbiseră despre „expropierea marilor proprietăți și votul universal" și mulți alții.

Pe Vasile îl bătea însuși colonelul, fiindcă „trădase interesele statului". Îl bătea chiar acolo, în fața bordeiului ars. Tot trupul i se preschimbase într-o rană, dar cel mai rău îl durea mîna cu degetul rupt.

Ilie n-avea nici el o soartă mai bună. Fusese trîntit jos, în noroi, și era bătut, pe trupul dezvelit, cu frînghia udă. Frînghia fusese înainte împletită cu noduri și fiecare nouă izbitură făcea să-i plesnească pielea.

„Prințul", reîntors în sat, privea mulțumit, împreună cu vărul său, căpitanul „monoclat".

Pe Anica o țineau de brațe mama ei și cîteva femei. Voia să se repeadă în mijlocul călăilor.

Strigătele ei răsunau sfîșietoare:

— Ilie!... Ilie!... Ilie!...

La telefon, știrile despre sîngeroasa represiune a celor care, exasperați de suferințele îndurate, se răsculaseră, continuau să vină în val. Țăranii care, în coloane, din județele Vlașca și Teleorman se îndreptaseră spre București ca să-și ceară, regelui și președintelui Consiliului de miniștri, drepturile, fuseseră zdrobiți în sînge. Se spunea că peste zece mii de oameni fuseseră uciși pînă atunci. Alți zeci de mii fuseseră arestați. Satele Stănești, Vieru și Odivoaia fuseseră bombardate sălbatic și făcute una cu pămîntul de artilerie.

În alte locuri, țăranii fuseseră înecați sau li se stropiseră casele cu petrol și li se dăduse apoi foc. Unii, răniți, fuseseră îngropați, pare-se, de vii.

— Au vrut pămînt — rostise un mare moșier politician la un banchet de „împăcare" între vechii și noii guvernanți, conservatorii și liberalii — acum îl au, dar în așa fel încît nu vor mai putea ieși niciodată din el.

Temîndu-se să nu-i moară băiatul, Costache Dimcea se înfățișă de bunăvoie la cei care-l băteau.

— Luați-mă pe mine, îi rugă. Și dați-i drumul băiatului. Omorîți-mă pe mine.

Ilie zăcea întins jos, vînăt. Oasele îi erau făcute zob. Ochii și-i ținea deschiși, dar fără să vadă. Nu departe, prăbușită în genunchi, desculță în lapoviță (începuse să ningă), Anica.

— Ce să vii tu, măi moșule, în locul lui? Nu vezi că-i pe ducă? îi răspunse înțepat un sergent, tot fecior de arendaș, care fusese anume pus să-i bată pe învinuiți.

— Așa cum e, pe ducă, luați-mă pe mine în locul lui, stărui Costache. Măcar să-și închidă ochii acasă, pe lavița unde s-a născut, lîngă maica și buna lui, nu trîntit aici, pe jos, ca un cîine.

— Bine! scrîșni sergentul. Dacă ai poftă să te prăpădești și tu, și el...

Ilie își dezlipi cu greu buzele umflate din bătaie:

...cei găsiți definitiv vinovați au fost cetluiți în lanțuri.

— Nu, taică. Lasă-mă! Eu tot mor, murmură.

Dar sergentul îl și înșfăcase pe tată-său și-l izbi cu piciorul pe Ilie.

— Luați-l de-aici și azvîrliți-l în uliță...

Ar fi prea mult și prea dureros de povestit și toate celelalte grozăvii ce s-au mai întîmplat în zilele și săptămînile acelea de spaimă. Și-ar fi fost poate și mai rău. Dar mulți ostași, cutremurați în fața grozăviilor ce se făptuiau, se făceau numai că dădeau ascultare ordinelor. În realitate, însă, nu le-aduceau la îndeplinire. Și astfel ar fi procedat, desigur, majoritatea ostașilor, dacă nu s-ar fi temut de strașnicele pedepse ce se dădeau pentru călcarea disciplinei.

De-asemenea, în istoria satului se mai păstrează memoria unui locotenent de artilerie, singurul dintre ofițeri care nu era nici fecior de moșier și nici de arendaș. Acesta, un simplu băiat de țăran, fusese odinioară ajutat cu inimă de învățătorul din satul lui. Astfel izbutise s-ajungă ofițer, într-o vreme cînd numai cu foarte mare greutate un copil sărman putea învăța carte. În ciuda tuturor ordinelor primite, locotenentul acesta a reușit să scoată de sub acuzare o serie întreagă de oameni și altora să le ușureze situația.

Dar, în sfîrșit, ancheta preliminară s-a încheiat. Și cei găsiți definitiv vinovați au fost cetluiți în lanțuri. Plini de răni și sleiți de sînge, au fost aruncați în căruțe, deoarece pe jos nu se mai puteau nici măcar tîrî. Au fost porniți spre tribunalul unde aveau să fie judecați laolaltă cu miile de frați ai lor din alte multe sate. Unii, cum au fost cei doi frați, Avrămuț și Cristiță, nici nu s-au mai întors de la judecată. Și-au dat pe-acolo sufletul.

I-au condus, cale de-un ceas și mai bine, încrîncenați în ei de mînie, bărbații și femeile, tinerii și bătrînii satului.

Între ei se afla și Ionică, fiul lui Dumitraș, care, printr-un noroc, fiind și cel mai mic ca vîrstă dintre cei trei băieți, scăpase cu bine. Și-apoi nici nu se aflase că, toată vremea cît durase ancheta, el fusese acela care ținuse legătura cu cei ascunși, prin păduri, le adusese vești și hrană de la ai lor.

Ionică își ținea ochii mai mult la prietenul său Vasile care, deși cu lanțuri la picioare și cu o mînă legată de stinghia căruței, încerca să-i zîmbească.

Cu puțin timp înainte, fusese în pădure și de-acolo culesese cele dintîi flori răsărite în primăvara aceea. Le făcuse un buchețel și, folosindu-se de-o clipă de neatenție a ostașului de pază, le azvîrlise prietenului său în căruță, ca un semn al speranței.

În minte își jura că va trebui să lupte mai departe. Să lupte cu îndîrjire, pentru ca măcar în viitor alți tineri, cum erau prietenii lui — Vasile sau Ilie, cel care zăcea încă acasă, cu oasele sfărîmate — să nu mai îndure ce-au îndurat ei, să aibă dreptul la o viață omenească, la dragoste, la tot ce e frumos și înălțător.

Din mers își flutura mîna:

— Să ne vedem cu bine, Vasile!

Din fericire, s-au revăzut. Și tustrei prietenii, mai tîrziu, mult mai tîrziu, și-au putut împlini năzuințele, și-au putut vedea lumea pe care o visau.

CUPRINS

Lector: DELIA DAMIRESCU
Tehnoredactor: VALERIA POSTELNICU

Dat la cules: 11 II 1977. Bun de tipar: 5 IV 1977
Apărut: 1977. Comanda nr.: 1398
Tiraj: 67 500. Broșate 62.500 + legate 5000. Coli de tipar: 10

Tiparul executat sub comanda nr. 66 la
Întreprinderea poligrafică Sibiu
Sibiu, str. Șoseaua Alba Iulia nr. 40
Republica Socialistă România

Lei 6,50